

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ՉԻԼԻՆԻՐԵԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ Բ.

ՎԵՐ ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ ԵՒ ԱԶԴ.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԵՐՈՒ

1900 - 1918

1927

Գաղափար: Իւն

ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ, ՔԵԱԶՆԵԱՆ

ԵՒ ՏԷՐ ՅՈՂԶԱՆԵՆՍԵԱՆ

ՊԵՅԴԵԻԹ

ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ Բ.

ՎԵՐ ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ ԵՒ ԱԶԳ.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԵՐՈՒ

1900 - 1918

1927

Տպագրութիւն
ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ , ԳԵԱՀԵԱՆԵԱՆ
ԵՒ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
ՊԷՅՐՈՒՓ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Փոխան լառաջարկի

Երևանի մի Ս. Յակոբայ վանքի բազմադիրև
եւ բազմաշխատ միաբաններէն Գեորգ. Տ. Նիկիեկ Նախ-
կոպոս Զիլինկիրեան ասկէ առաջ իր հրատարա-
կած «Արձագանգ, Յուշեր ու Նօթեր» անուն գիրքերուն
մէջ իր պատշոնավարութեան եղանի յիշատակներէն
մաս մը հրատարակ հանած ըլլալով, տակաւին ա-
մենամեծ մասը՝ զոր քրական բռնապետական ամենէն
դժոխային մէկ եղանին իր Բաղեշի Առաջնորդ Ե-
ղած միջոցին կը զուգարկայի, մեր ձեռքը անցաւ (*) եւ
մենք որպէս պարտաւանդ ու հրատարակիչ ուղեցինք
զայն ի լոյս բնծայել: Այս առթիւ դիմում ընելով Ն.
Գեորգիանցի, իր արտոնութիւնը խնդրեցինք:

Աւրախ եմ որ Գեորգ. Զիլինկիրեան Նախ. մեզ պէտք
եղած արտոնութիւնը տալով եւ կարգ մը պակաս մնա-
ցածներն ալ մեզի տրամադրեց: Այս անգամ զայն հր-
ատարակութեան կուտանք, այն վստահութիւնով որ այս
յիշատակները բռնապետական եղանի մէջ մուր մնացած
կարգ մը դէպքեր ու դէմքեր երեւան պիտի հանէ եւ
ենթակային իր վարդապետական Գաւառական (անդա-
նիկ) պատշոնավարութենէն մինչեւ Վահագնադրութեան
հռչակումը եւ Նախկոպոս ձեռնադրուելէն մինչեւ մեծ
պատերազմին, իսկ գինադարուն յետոյ իր գնահատելի

(*) Իր Բաղեշի առաջնորդութեան 4 տարուայ շրջանին
միմիայն երկու տարուայ լրագրական հրատարակութեանը թաղ-
ուածքներն են որ հրատարակութեան կը տրուի. միւս երկու
տարուանը երէ՛ օր մը առիթն ունենանք կրկին ձեռք բերելու
նոր հրատարակութիւնով մը դա՛ռնալ իրոյս պիտի ընծայենք:

գործունեութեան բոլոր փուլերը պարզուած ըլլալով մեր
կարգ մը կղերները ասկէ դատառնել պէ՛տ էն. որպէս-
զի անկեղծօրէն աշխատին օգտակար ըլլալու իրենց
պատկանած ցեղին՝ որոնց վիթխարի ցաւերը ամոքելու
եւ ծով վիթերը մեղմելու պատժօն տուած է իրենց
Ազգն ու եկեղեցին...:

Մենք Գեղ. եղիշէ Ս. Եպ.ին յիշատակները լոյս
ընծայելով եւ իր այնքան բարւո՛ւ ու բեղուն պատժօնա-
վարութիւնը համընթեան ներշնչացնելով փոքրիկ ծա-
ռայութիւն մը մատուցած պիտի ըլլանք թէ հասարա-
կութեան եւ թէ իրեն, որ իր այս ծերութեան տարիքին մէջ
մխիթարութեան ուրիշ պարագայ մը չունի, այլ իր
անցեալի յիշատակները՝ որոնք իր բարոյական անմեղ
գաւակները կը սեպուին:

Ուստի մեր խորին երախտագիտութիւնը կը յայտ-
նենք նորին սրբազնութեան, որ առանց իր համեստութիւնը
վիրաւորուած զգալու մեզ տրամադրեց մեր խնդրանք-
ները եւ այսպէս դիւրացուց մեր ձեռնարկած գործին
հրատարակումը:

ՏՊԱՐԱՆԱՏԷՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ Բ.

ՔԱՂՐԻԱԾ ՕՐՈՒԱՆ ԹԵՐԹԵՐԷՆ

Բաղեւէն մեղ գրուած նամակէ մը կը քաղենք:

«Ուշագրութեան առնուեցաւ Բաղեւի շրջակայ կա-
րեւոր գիւղերու կրթական հարցը, որոնցմէ ամենէն
աւելի դիտելին է Խուլի* աւանը:

Այս գիւղը կը գտնուի Բաղեւի հարաւ տրեւելեան
կողմը, 3 ժամ հեռու: Բարձրաբերձ լեռներու ծոցին
մէջ: Ժողովուրդը երկրագործ և արհեստաւոր. կ'ըբարդի-
րուտութեամբ, որ իրենց մենարուեստն է: Երիտա-
սարգութիւնը տանդխտական կենաց վարժուելով. բազ-
մաթիւ ջահիլ-ջիւան կտրիճներ թողնելով ամուսնա-
կան առաջատան որ «սարդի ոստայններով սրտած»
մնայ, կը թափուին օտար աշխարհներ: Ընդամէնը՝
գրեթէ 400 տունուոր գիւղ մը: Բողոքականութիւնն
իւս մուտ գտած է Խուլտիքի մէջ, 7—8 տան չափ,
որք ուսուցիչ մը և վարժոց մը ունին: Կարելի չէր
որ վիճակիս Առաջնորդին ուշագրութենէն վրիպէր այս-
քան կարեւոր գիւղ մը, և որովհետեւ տեղական մի-
ջոցներն անզօր էին զպրոց մը բանալու, դիմումներ
եղան Պատրիարքարանը և նիւթական օգնութիւն
խնդրուեցաւ, հիմա նպաստ մը յատկացուած է կարող
ուսուցիչ մը Խուլտիք զրկելու համար, տարեկան 24
ռուբլի: Գլխաւոր դժուարութիւնն կարող ուսուցչի խըն-
դիրն էր:

Արդէն մէկ երկու թաղային վարժարաններ փակ
էր մնան, ուսուցչի չգոյութեամբ, շրջակայ վիճակներն
ևս դիմումներ եղան: Բացասական պատասխաններ ըս-

*— Խուլ-դիր կը ստուգաբանուի խուլ չստատածք: (Ծ Խմբ,
արդեօք Հիւնքեար Պէյնտեանի Ստուգաբանական Բառարա-
նէն է այս գիւտ):

տացուելով պարտաւորուած քաղաքիս Առաջնորդարանի Գրադիր Քերովիէ էֆ. Նաղարեանն իբրեւ առաջին դասատու զրկուեցաւ Խուլտիք, դպրոցը կազմակերպելու և դասախօսութեանց սկսելու: Օգնական զրկուեցաւ Պ. Փանոս Կիւլկելեանը: 90—100 ի չափ երկսեռ երախաներ համախմբուեցան: Շնորհակալութիւնն Բաղնի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վ. Զիլինկիրեանի, որ այս մասին աշխատութիւնն չխնայեց և նաեւ Ազգ. Պատրիարքարանի:

1900 Յունվար 5

ԻՆՁ ԿԸՆԵՆ ՄԵՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐԸ

Երուսաղէմի վարդապետներն յաջողապէս կը մըրցին Արմաշի վարդապետներուն հետ՝ Ազգ. եկեղեցւոյ ծառայելու համար զաւառային պաշտօններու մէջ: Բաղնի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վ. Զիլինկիրեան նիւթական թեմական անձուկ պայմաններու մէջ շատ օգտակար եղաւ: Եւ ընդհանուր համակրանք շահեցաւ: Նմանապէս Երզնկայի Առաջնորդ Տ. Դանիէլ Վ. Յակոբեան լուիկ մնջիկ կը գործէ: Թէեւ երբեմն ինքն ալ աղքատներու շատութեան և դրամական անձկութեան պատճառաւ Եղիշէ Վ.ին պէս կը գանգատի և կը յուսահատի: Եղեսիոյ Առաջնորդական Տեղապահ Անանիա Վրդ. նմանապէս Երուսաղէմացի, հիմա ողի ի բռին կոշխատի հինցած, խարխլած և նորոգման մեծապէս կարօտցած Մայր Եկեղեցիին նորոգութեան: Այս Աստուածանաճոյ գործին մէջ կատարեալ յաջողութիւն կը մաղթենք իրեն: Տիարպէքիւրի Տեղապահ Եղեկիէլ Վրդ.ին պաշտօնավարութեան նկատմամբ վկայութիւնք այնքան միահամուռ չեն, բայց պատրիարքարանն անոր վրայ ալ անխախտ վստահութիւն ունի միշտ:

Վանայ մէջ Տ. Ներսէս Սրբազանի պաշտօնը ամենէն զգուարն է, երաշտութեան հետեւանքն եղած աղքատութեան և կարօտութեան սաստկութեան պատճառաւ, զոր թղթակցութիւնք քանիցս նկարագրեցին այստեղ: Ներսէս Սրբազան սրտով բարի է, բայց իր դիւրագրգիռ բնաւորութիւնը շատ հեղ պատճառ կըլլայ որ իր խօսքեր և գործեր ծուռ մեկնուին: Իր նկարագրած նիւթական կարօտութիւնք իրական են: Հափաղանցութիւն չեն. թէ և կրօնափոխութեան տագնապն իր սուր աստիճանն անցուցած ըլլալ կը թուի, Ստոյգ է որ մաս մը Վանեցիներ կը զեղծանին նրապատի դրամներով, և փոխանակ իրենց հացը քարէն հանելու յոյսերնին Պօլսէն դալիք փոխանակադիրներու և չէքերուն վրայ կը դնեն: Բայց անդին ճշմարիտ կարօտեալներու թիւը կարեւոր է միշտ, և պէտք է որ հանրային գթութիւնը միջոց տայ Որբոց և կարօտելոց սնտուկին օգնելու Ներսէս Սրբազանին կարօտութեան զէմ իր մղած պայքարին մէջ: Ներսէս Սրբազան ինքն այ միւս կողմէն հոգ պէտք է տանի աղքատութեան զէմ ինքնօգնութեան վարժեցնելու Վանեցիները:

Նորընտիր տեղապահներու մէջ ամենէն յաջողներէն մէկն է անշուշտ Ամասիոյ Առաջնորդական Տեղապահ Տ. Արիստակէս Ծ. Վրդ. Վանքեան, որ կարճ միջոցի մէջ յաջողեցաւ ժողովները վերակազմել, կուսակցութիւնները խաղաղեցնել, առկախ խնդիրները կարգի գնել և վերջ մը տալ Մարզուանի Աստուածածնայ վանքին պատճառաւ Ամասիացիներուն, Մարզուանցիներուն և միաբաններուն միջև տարիներէ ի վեր տիրող գետութեան: Ամասիոյ Յոյն դրացիներն ու հայրենակիցները սիրաշահելու և մինչև իսկ անոնց ներքին պառակտումները բառնալու գործին մէջ ցու-

ցուցած յսջողակութիւնն ալ մեծ ապացոյց մ'է որ Արիստակէս Վրդ. վարչային գործերու մէջ մանաւանդ եփուն և բանիրուն եկեղեցական մը պէտք է ըլլայ:

Այն ամէն առաջնորդներ և հոգեւոր հովիւներ ինչպէս ուրիշներ զորս այսօր յիշելու ժամանակ չունեցանք, ապահով պէտք է ըլլան որ իրենց գործեր ուշի ուշով կը գիտուին Կ. Պօլսոյ մէջ և թէպէտ հակառակ կուսակցութենէ շատ հակասական լուրեր կըրնան գրել, բայց Կ. Պօլիս այնքան հեռի է այնպիսի ցեղային վէճերէ որ ի վերջոյ Կ. Պօլսոյ դատողութիւնն է ամէնէն ճիշդը: Աղէկ գործող Առաջնորդները որքան ալ ընդգլխավորսներ կամ խժրժողներ ունենան, միշտ պիտի որոշուին, և պատեհ առթիւ ալ անշուշտ պիտի գնահատուին:

1900 Յունւար 29

— Իրր մէկ ամիս առաջ մեր ներքին լուրերուն մէջ ծանուցինք թէ Բաղնշի քահանաներէն Տ. Մեսրոպ քնն. Տ. Սարգիսեան մարդասպանութեան ամբաստանութեամբ ձերբակալուած է իր երեցկնոջ և իր քրոջ հետ: Այս մասին տեղւոյն Առաջնորդարանէն Պատրիարքարան հաղորդուած մանրամասն տեղեկագրութեան մը նայելով քահանան 17 օրուան քննութենէն ետքն անպարտ արձակուած է: Սեդրակ Կարապետեանի սպաննութեան գործին մէջ որուն համար եղեւնագատ ատեանը մահուան վճիռ արտասանած է Արշակ Յակոբեան անուն անձին ղէմ: Դատաւարութիւնն հրապարակաւ տեղի ունեցած է և երրորդ օրն ատեանն իր վճիռը արտասանած է: Քահանան և իրեններն ամբաստանուած էին իբրեւ սպանութեան ներկայ, բայց կրցած են հաստատել թէ իրենք այն տեղը չէին, և ո'ր և է կերպով գիտութիւն և մասնակցութիւն չէին ու-

նեցած մարդասպանութեան դործին մէջ։ Այս դատին մէջ իրենց ցուցուցած արդարակոչումը ընթացքին համար զոհունակութեամբ յիշուած է կուսակալ Վսեմ Ալի փաշային և Եղեռնադատ Առեանի Նախագահին և ընդհանուր գատախաղին ընթացքը։ Իր ձերբակալման պահուն քահանային հետ շատ փափկանկատութեամբ վարուած են ոստիկանական և դատական պաշտօնէութիւնք։

* * * Սեդրակ կարապետեանի սպաննութիւնը, որ պատճառ եղած էր, Մեսրոպ քահանային ձերբակալման. զոգութեան անարդ գործի մը հետեւանքն էր։

Սեդրակի կնոջն իր ծնողաց տունն երթալով բացակայ գտնուած մէկ օրբ, տունը կը կողոպտուի, զոր երեկոյեան ստուգնլով Սեդրակ լուր կուտայ յիշեալ քահանային։ որ իր հօրեղբօր որդին է։ Քահանան կը հրաւիրէ Սեդրակին իր տունը հիւրմնալ նոյն զիշեր։ Սեդրակ իւր տունը կը դառնայ, բայց ճաշելու պահուն, բուն ոճրագործը, որ գիշերուայ մութին շնորհիւ փախչելու համար պահուըտած էր, յանկարծ դուրս ելլելով, դաշունահար կսպաննէ զՍեդրակ։ Ոճիրն հետեւալ օրն կը յայտնուի, երիտասարդ ոճրագործը արհեստով մսալաճառ, սպանելոյն քնոորդին է, որ անոր կողմէ բարերարուած էր, բայց վերջերս Սեդրակ դրամ տալը դադրեցնելով, անոր թշնամութիւնն հրաւիրած էր իր վրայ։ Թէև Արշակ ջանաց իրեն մեղսակից ցուցնել, Մեսրոպ քահանան, բայց իղուր, և արդար լճիւղով դատապարտուեցաւ մահուան։

— Ի Բաղէշ Ս. Ծնունդի տօնին առթիւ Առաջնորդարանն հարկադրուեր է գիւղացիներուն սերմանելիքի համոր պահուած դրամէն 50 լիրայի և Բարեկենդանի շաբթուն ալ 52 լիրայի բաշխում մը ընել 447 տուն

կարօտեալներուն քաղաքին մէջ :

1900 Մարտ 24

Բաղեշէն կը գրեն մեզ :

— «Վիճակին գիւղերէն ծովեզերեայ Դատուան գիւղն երկու տարի առաջ Միացեալ բնկերութեան նպաստովը բացուած վարժարան մը ունէր բաւական ծաղկեալ վիճակի մէջ, որ ըստ կարգի այլ վարժարանաց, գոյուեցաւ նպաստին գաղարուժովը :

Գիւղացիներն ու քահանաներն յորդորելով ծաղկոցի նման զարոց մը բանալ տուաւ Առաջնորդարանը որ կը շարունակուի ցարդ, վարժարանը բարեկարգ վիճակի մը վերածելու համար երկու անգամ դիմում եղաւ Ազգ. Պատրիարքարանին որ նպաստ մը սահմանէ, ինչպէս այս գիւղի վարժարանին նոյնպէս Փարխանդ գիւղի փակ վարժարանին համար ևս երկիցս դիմում եղաւ և նպաստ խնդրուեցաւ : Պատրիարքարանը գոհացում չտուաւ դեռ :

Ազգ. Պատրիարքարանի նպաստովը կառավարուած Որբանոցը բաւական ծաղկեալ վիճակ մը ունի :

Երկու ծնողներ իրենց երեք զաւակները որբանոցը թոշակաւոր գնելու համար դիմում ըրին, սիրով ընդունուեցաւ իրենց խնդիրը, մին երկու զաւակները պատրաստած է վաղը որբանոցի հոգարարձութեան յանձնելու : Որբանոցի տարեթոշակն է 5 Օսմ. ոսկի :

Նոյնպէս նպաստով կառավարուած Խուլդիք մեծ գիւղի վարժարանը բարեկարգ կը շարունակուի և յուսալից է, միայն թէ գիւղացիք և գաղթական հայրենակիցք քիչ մը եռանդով փարին վարժարանին և նպաստելու տրամադիր գտնուին : »

1900 Մարտ 28

Բաղեշէն կը դրեն մեղ.—

— «Թեմօրէից կարօտ զիւղացիներու սերմնցու զնելու համար Պատրիարքարանէն պարբերաբար 250 ոսկւոյ չափ գումար մը զրկուած էր տեղւոյն առաջնորդարանը։ Այդ գումարէն 110 ոսկին Առաջնորդ հօր նախագահութեամբ կազմուած յատուկ յանձնաժողովին կարգադրութեամբ բաշխուած էր քաղաքիս և եկեղր աղքատներու, որք ամէն օր խուռն բազմութեամբ Առաջնորդարան գլխակով գրամական օգնութիւն կը խնդրէին։

Սակայն բաշխուած գումարն հաղիւ 4—5 օրուան ապրուստ մը ապահովեց նպաստընկալ աղքատներու որք վերստին առաջնորդարան գլխակով նոր օգնութիւն կը խնդրեն։ Յանձնաժողովը թէև վճռաբար որոշած էր սերմնցու զնել 140 ոսկիով, բայց հարկեցուցիչ պարագաներէ ստիպեալ, պարտաւորուեցաւ նորէն դրամ բաշխել, և իրաւունք ունէր վասնզի պատճառները պարզ և բանաւոր էին։

— Տատիկ և կիւղէլտէրէ գաւառակներու ինչպէս նաև Խուլտիքի և շրջակայ գիւղերու հացակարօտ աղգայինք ևս շարունակ նպաստ կը խնդրեն յայտնելով թէ ինչո՞վ սնանին մինչև հունձքերն և ի՞նչ ընեն սերմնցուն քանի որ երկրագործական գործիքներ և այլն չունին։

Յանձնաժողովն իր այս տնօրինութիւնը Պատրիարքարանին ծանուցանելով Ախլաթի և Ռահվայի կարօտելոց համար նպաստի նոր գումար մը խնդրած է։ Այժմ խղճմտօրէն կարձանագրէ իւրաքանչիւր գիւղի վկայեալ աղքատները, գրամական նըպաստի բաշխումը կատարելու համար։

Խնդիր է թէ այս նպաստն ալ սպառեւէ ետք կարօտեալք ինչ պիտի ընեն այնուհետև։

Ասիկայ Առաջնորդ հօր հոգածութեան առարկաներէն մին եղած է և կը զբաղեցնէ Յանձնաժողովը, որ սակայն աչքը միշտ կեդրոնի կարօտելոց սնուակին պարձուցած չի կրնար կամ չուզեր զէթ անգամ մը տեղական միջոցներով սփոփել կարօտեալները:

— Զմբան մեղմութիւնն այս տարի նախախնամական բարիք մը եղաւ զաւառի աղքատ դասակարգին, որ նախորդ տարի շատ նեղուած էր եղանակին խստութենէն:

Գրեթէ ձմեռ չունեցանք այս տարի, Գիկտեմբեր և Յունվար ամսոց մէջ ընդհատ և մեղմ ձիւն մը եկաւ կանգուն մը բարձրութեամբ ծածկելով գետինը, ուր սերմանուած աշնանացանք զերծ մնացին ցրտահար ըլլալէ, Փետրվարի մէջ անձրեւներու անընդհատ տարափներ ձիւնը հալեցուցին: Ամսոյս առաջին եօթնեկին պայծառ ու ջերմ արեւը խնդութիւն պատճառեց ամէնուն:

Հաւանական է որ սերմնացանն սկսի քանի մը օրէն, Արդէն Մուշի դաշտին մէջ ցանքերն սկսած են երկու շաբաթէ ի վեր:

— Մօտ երեք տարիէ ի վեր խնդրակատարի վանուց մէջ հաստատուած Որբանոցը մխիթարութիւն մ'եղած է քաղաքացիներուն:

Գիւղային վարժարանաց ցաւալի և ապարդիւն կացութենէն յուսահատ՝ կարգ մը աղջայինք պարբերաբար փափաք յայտնած էին իրենց զաւակները թօշակով որբանոց դնել, ուր վստահ էին թէ քիչ շատ կանոնաւոր կրթութիւն և տոհմային հարազատ դաստիարակութիւն պիտի ստանան անոնք: Գաւառ վարչութիւնը ժամանակին գոհացում չտուաւ այս փափաքին, առարկելով թէ թաղային վարժարանները պիտի խանդարուին թոշակաւոր սանուց թիւը նը-

աղելով: Որքի հոգարարձութեան նախադահ Եղիշէ Ծ.
Վ. Ջիլինկիրեան իր անմիջական հսկողութեան ենթար-
կուած Որբանոցին կրթական ու բարոյական յառաջ-
դիմութեան մասին յայտնուած ժողովրդային դռու-
նակութենէն քաջալերուելով թշակաւորի դրութիւնն
հաստատեց. և ամսոյս առաջին եօթնեկին մէջ 5 տղայ
ընդունեց իւրաքանչիւրին համար ստանալով 5 ոսկիէ
զատ նաեւ մահճակալի և հանդերձեղինաց համար տե-
ղի ունենալիք տարեկան ծախքերը:

Եւ որպէսզի այս կարգադրութեամբ թաղային
վարժարանները չվնասուին, առաջնորդ հայրն որո-
շած է Գաւառ. Ժողովն Բ. նիստի հրաւիրել վարժա-
րանաց աննախանձելի կացութեան վրայ խորհելու
և կարգադրութիւն մը ընելու համար:

Կըսուի թէ թաղային դպրոցներու պաշտօնեայք
դանդատագիր մը պիտի ղրկեն պատրիարքարան բո-
ղոքելու համար որբանոցի մէջ թշակաւոր աշակերտ
ընդունելու դրութեան դէմ:

— Քաղաքիս չորից վանուց բարեղարդութեան
ու բարեկարգութեան համար Ազգ. Կեդր. Վարչու-
թիւնն տեղւոյն Առաջնորդին խնդրանօք 5-6 ամիս
առաջ Բաղեշ ղրկած էր Սաղլեան Տ. Եզրաս Վար-
դապետը, որ պաշտօնատեղին հասնելով վանքեր գոցեց
և անշարժ կալուածոց ցուցակը կազմելու ձեռնարկեց:

Առաջնորդ հայրը գործելու կատարեալ արտոնու-
թիւն տուած է Եզրաս Վարդապետին խոստանալով իր
բարոյական ձեռնտուութիւնը:

Արդէն փոխ վանահայրը, որ բարեհամբոյր եկե-
ղեցական մըն է, ամիս մը առաջ Առաջնորդ հօր տե-
ղեկագիր մը մատուցանելով իր իրաւասութեան են-
թարկուած վանքերու ցաւալի կացութեան իբր միակ
աւրման կառաջարկէր Աւելի Ս. Աստուածածնայ վանքը

խնդրակատարի հոգարարձութեան հակողութեան ներքև զնեյ և Գոմաց Ս. Աստուածածին և Ամրորդոյ Ս. Յովհաննէս վանուց հասոյթներովը Որբանոց մը հաստատել նոյն վանքերէն միոյն մէջ:

Այս առաջարկութիւնք սիրով ընդունուեցան: Ի սրտէ՛ յաջողութիւն մաղթելով կ'ապասենք որբանոցի բացման:

Արդարութեան պարտք մըն է, յայտարարել թէ այդ ազնիւ գաղափարին գործադրման լրջօրէն կաշխատի Սարգիս Էֆ. Խարտկողեան, որ Գոմաց վանքի նորընտիր Հոգաբարձութեան անդամներէն մին է:

1900 Ապրիլ 4

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. Զիլինկիրեանի պաշտօնն հաստատող Կայս. Պերաթը որ Բ. Դրոնէն Պատրիարքարտնի յանձնուած էր, զրկուեր է Բաղէշ, Տ. Եղիշէ Վրդ. ի որ պիտի ներկայացնէ զայն տեղւոյն կուսակալին:

1900 Ապրիլ 25

Բաղէշէն կը գրեն Ազգ. Պատրիարքարան թէ Մըշոյ Առաջնորդական տեղապահ Տ. Բաբգէն Ծ. Վրդ. Բաղէշ գացեր է նորընտիր կուսակալին ժամանման հոն գտնուելու համար:

Տ. Բաբգէն Վրդ. Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ ի հետ փոխ կուսակալին այցելութեան գացեր է: Երևման Խաչի Կիրակին քարոզ խօսեր է Կարմըրւորայ վանքին մէջ:

1900 Մայիս 22

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վ. Զիլինկիրեան տեղեկագրած էր Պատրիարքարան թէ տեղւոյն ազգայիններուն դաւանափոխութեան շարժման առաջքը

բողոքովին առած է, ժողովը որոշեց դո՛ւնակութեան
գիր մը յղել Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. ի իր աշակերջ հոգածու-
թեան համար:

1900 Մայիս 24

Բաղեշի Առաջն. Տեղապահ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. Զի-
լինկիրեան իր ապարդիւն պաշտօնավարութիւնն ու
անձնական տկարութիւնը մէջբերելով, խնդրած էր
պատրիարքարանէն որ իր հրաժարականն ընդունուի
և արտօնուի Պօլիս գալ դարմանուելու համար: Ժո-
ղովը նկատելով որ Տ. Եղիշէ Վրդ. ի պաշտօնավարու-
թիւնը օգտակար եղած է և անոր ներկայութիւնը ան-
հրաժեշտ է վիճակային դործերու համար, որոշեց անո
պաշտօնավարութեան համար դո՛ւնակութեան գիր մը
յղել, և յորդորել որ իր պաշտօնը շարունակէ և ժողո-
վուրդը անհովիւ չթողու:

1900 Մայիս 31

Բաղեշի Առաջնորդարանէն Պատրիարքարան
հասած տեղեկութիւններէ կիմանանք թէ նորընտիր
կուսակալ Հիւսնի պէյ քաղաք մտնելով դիմաւորուեր
է քաղաքային և ղինւորական պաշտօնեաներէ, ինչ-
պէս նաև տեղւոյն հայ ժողովուրդեան մեծամասնու-
թենէն, որոնց կընկերանային փոխ-Առաջնորդը,
Մուշի Յեղապահ Բաբգէն Վ. և Քաղ. Ժողովի Ատե-
ապետը, երկու անդամներ ինչպէս նաև Աղգ. Վար-
ժարանաց երգեցիկ աշակերտներ իրենց ուսուցիչնե-
րով:

Երկու օր ետքը Քաղ. Ժողովոյ անդամները, Առաջնորդ
Եղիշէ Ծ. և Բաբգէն Վ. ներք, մասնաւոր այցելութիւն
մը տուեր են կուսակալին և սիրալիր կերպով ըն-
դունուեր են Ն Վսեմութենէն:

1900 Յունիս 21

Բաղեշէն կը գրեն մեզ.—

— «Փոմոց Ս. Աստուածածին հինաւուրց նշանաւոր վանքի հովասուն և օղասուն եղական դիրքն և վերջերս եղած մեծածախս և փառաւոր շինութիւնքը շատերուն յայտնի են: Այս նուիրական հաստատութիւնը քաղաքիս աղջայնոց ուշադրութեան առարկայ դառնալով ատենէ մը ի վեր կը փափաքուէր ասոր մէջ գիշերօթիկ կանոնաւոր վարժարան մը տեսնել:

Վերջերս Գաւառական ժողովոյ մէջ միաձայնութեամբ որոշուեցաւ աղջկանց որբանոց մը բանալ այդ վանուց մէջ, և դորժագրութիւնն յանձնուեցաւ վանուց հոգարարձութեան, որ այս որբանոցի հաստատման առաջարկն ընելու պատիւն ունէր, և երաշխաւորեց վանքէն հայթայթել 30 որբուհիներու համար շէնք, ուսեստ և վառելիք, բայց կահաւորման, կրթական գրենական և մանաւանդ նախնական ծախքերը պիտի հոգացուն նուիրատուութեամբ:

Կը յուսացուի որ Ա.դ. Պատրիարքարանը, որուն պաշտօնասէս գիմում եղած է, այս կեդրոնին համար զգալի և բանաւոր դանելով եղած տնօրինութիւնը, պիտի բարեհաճի ի սէր շատ մը որբուհեաց, որք փողոցները կը զեղերին և զլուխ դնելու տեղ չունին, կարեւոր նպաստ մը յատկացնել այդ որբանոցի պատըս պարելոց թիւը դոնէ 50ի բարձրացնելու համար:

Ամսոյս սկիզբէն ձեռնարկուեցաւ որբանոցի բացման նախապատրաստութեանց և փութով յառաջ կը տարուի:

Առաջնորդ Ս. հօր հետ յիշեալ վանքը կը զըտնուէի, տեղեկացայ որ հոգաբարձութիւնը մտադիր է ի կարին գտնուող Բաղեշցիներուն դիմել, որ իրենց մէջ հանգանակութիւն մը ընելով հաճին զրկել որբա-

նոցի վանդակափեղկերու համար 10 յիտր Շուէտական երկաթ . և սննեկաց պատուհաններուն համար 2 սրնատուկ (70 թիւ) ասպակի : Քաղցր է ինձ յուսալ թէ կարին զտնուող բաւական թիւով Պիթլիսցի պատուաւոր ազգայինները սիրով ընդունելով այդ հրաւէրը պիտի պատասխանեն անոր , սնտուկ մըն ալ քարիւղ աւելցնելով ուղուած երկաթի և ապակիին վրայ :

Քաւառական ժողովը վերջնականապէս որոշեց որ քաղաքիս չորս եկեղեցեաց վարժարանները միացուին , տարեկան պիւտճէն նշանակեց 200 լիրա , որ գրեթէ կէս առ կէս պիտի հայթայթուին եկեղեցիներու սնտուկներէն և ունեւոր ազգայնոց տղոց դպրոցական թոշակներէն : Կը յուսամ թէ ի մօտոյ գործադրութիւնը պիտի հաղորդեմ ձեր օգտակար թերթի ընթերցողաց :

1900 Յունիս 22

Բաղէշէն նամակագիր մը կը գրէ մեզ թէ , վիճակին Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Մ. Վրդ. ի պաշտօնավարութեան և Առաջնորդարանի հասոյթներու մասին տեղական թերթի մը մէջ գրուածները բոլորովին հակառակութեան արդիւնքն են :

Նամակագիրը թուանշաններով կ'ապացուցանէ թէՏ. Եղիշէ Մ. Վ. ի տարեթոշակն հազիւ կը հասնի 25-27 ոսկիի , որմէ՝ Երուսաղէմի սակաւապետ , խնայող եւ տնտեսաազէտ վարդապետը կը յաջողի դրամական փոքրիկ նուէրներ ալ ընել կարօտեալներու :

Տ.Եղիշէ Մ.Վ.ի արդիւնաւոր պաշտօնավարութիւնըն արդէն քանիցս կեդրոնական վարչութեան կողմէ ալ զնահատուած ըլլալով բնականաբար մասնաւորներու յերիւրանքները չեն կրնար նսեմացնել Զիլինկիրեան Մ. Վ.ի արժանիքը :

1920 Յունիս 27

Մշոյ առաջնորդական տեղագրահ Տ. Բարկէն Ծ՝
Վ. որուն վերջերս նպաստից, սնտուկէն 100 ոսկի
զրկուած էր տեղւոյն կարօտելոց սերմնացւ բաշխելու
համար առաջարկած էր որ նոյն գումարին մէկ կարեւոր
մասը Մշոյ Ս. Առաքելոց վանքին մէջ տարազագոր-
ծութիւն հաստատուելու յատկանայ, որ մատաղ սե-
րունդն ուսանի մանել, զգել, ոստայնանկել, ևն. փո-
խանակ կարօտ անձերու բաշխելու որոնց խրաքան-
չիւրին հազիւ 40 կամ 60 փարայ բաժին կ'ընայ,
ինչ որ, բոլորովին աննշան բան մ'է:

Յանձնաժողովն որոշեց զրել թէ ինչ նպատա որ
զրկուի կեդրոնէն, պէտք է իր նպատակին յատկանայ,
քանի որ նոյն նպատակին յատկանալու համար ջղը-
կուած էր բարեսէրներու կողմէ:

Սոյն իմաստով գրութիւն մ'ալ Բաղէշի առաջնորդ
Չիլինկիրեան Տ. Նիկիշէ Ծ՝Վ. ուղղած էր Պատրիարքա-
րան և առաջարկած էր որ վերջերս տեղւոյն կարօտե-
ոց բաշխուելու համար կեդրոնէն զրկուած 150 ոսկոյ
գումարը յատկանայ տեղւոյն Ազգ. վարժարանին և
Որբանոցին, Յանձնաժողովն որոշեց նոյնպէս զրել թէ
բնաւ պէտք չէ շեղիլ կեդրոնէն տրուած հրահանգնե-
րուն ոգիէն, այն է, աղքատաց բաժինը՝ աղքատաց,
կրթութեան բաժինը՝ կրթութեան, և որբին բաժինը՝
որբին յատկացնել, նուիրատուներու փափաքանոց
համաձայն:

1900 Յունիս 28

ԲԱՂԷՅԻ ԼՈՒՐԵՐ

Բաղէշ, 20 Յունիս 1900

Պետական օրէնքը կը տրամադրէ բրուտներու իւ-
րաքանչիւր օճախէն $2\frac{1}{2}$ լիրա տարեկան տուրք և ա-

սոնց խեցեղէն ասրանաց վաճառումէն յառաջ եկած գումար շահէն ալ 50% տուրք գանձել:

Խուլթիկ աւանի մօտ 400 տունէ բողկացեալ ժողովուրդն իսկ մեծաւ մասամբ բրուտ ըլլալով՝ քաղաքիս և շրջակայից խեցեղէնները գլխաւորաբար կուտ, փարչ և տեսակաւոր կառասներ. մատակարարողը Խուլթիքցիներն են, բայց կարծեմ թէ այդ իւրաքանչիւր բնութ արուեստաւորն արդէն տարին հազիւ հազ չորարեկ հաց մը կրնան հայթայթել այդ միջոցաւ, բայց վերջապէս խնդիր եղած է այդ տուրքը, և կուսակալութեան վարչական ժողովոյ մէջ ուշադրութեան առնուած է: Ժողովը կը խորհի որ եթէ իսկապէս այդ տուրքը պահանջուի մէն մի տէգիկահը մէկ օճախ համրելով ներկայ տնտեսական տագնապէն ներդուող գիւղացիք չկրնալով վճարել այդ մանր տուրքը, պիտի ղաղրին այդ արհեստիւ զբաղելէն, որով երկու ծանր վնաս յառաջ կուգան: Ա. Խուլթիքցիք պարտաւորեալ պիտի ձգեն գողթեն այլուր իրենց ապրուստը հայթայթելու: Բ. խեցեղէնի խիստ կարօտութիւնը պիտի քաշէ վիճակիս տեղացի ժողովուրդը: միայն կը մնայ մէկ ճար խորհիլ քանի որ այդ բոլոր գիւղացիները մէկ հանքէ կը բերեն կաւը, ուստի զամէնքը մէկ օճախ համարեն և ըստ այնմ սահմանեալ տուրքը վճարեն գիւղացիք հաւաքաբար, և կամ արժանանան կայսերական ներման և առանձնաշնորհման:

Առաջնորդ Ս. Հայրն այս մասին չէ խնայած իր քննքերն ու գիմումները:

Կը լսեմ թէ իտարէի ժողովոյ բոլոր անդամք իրազեկ ըլլալով գիւղացւոց նիւթական անձուկ վիճակին կը գթան անոնց վրայ: Եւ երբ կը խորհէին հանրադրով գիմել առեւտրական կամ հանքային Ան-

տառացի և կամ երկամտից նախարարութեան, խնդրըն հետզհետէ այնքան փոփոխութիւն կրեց որ կուսակալն հետագրաւ տեղեկագրեց զայն ուղղակի Բ. Դրան: Ասկէց առաջ անո՞ց բրուտական արուեստանոցները գոցուած էին: Առաջնորդ հօր և կառավարական բարեսէր պաշտօնէից ոմանց միջամտութեան ու գիմումին վրայ կուսակալին շնորհիւ տէֆտէրտար պէյն արտօնեց վերաբանալ իրենց գործարաններն ու վերակսիլ իրենց գործերը մինչև որ բարձրագոյն հրամանն ստանան:

*
**

Անցեալները վիճակիս Առաջնորդը խնդրած էր Ս. Պատրիարքէն քաղաքէս Խոսրով Պապայեան որբը Կեդրոնական վարժարանն ընդունել: Այս անգամ Կարինէն Սանասարեան վարժարանի Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ Առաջնորդարանին թէ ըստ յանձնարարութեան ն. Սրբազնութեան յառաջիկայ 900—901րդ տարեշրջանի սկիզբն յիշեալ որբը ձրխարար պիտի ընդունուի իր խնամակալութեան ներքեւ գտնուող վարժարանին մէջ: Արժանի էր ըստ ամենայնի այս շնորհաց այդ ընդունակ պատանին որ յուսալից ապագայ մը կը խոստանայ:

1900 Յուլիս 11

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄՈՒՇԷՆ ՊԻԹԼԻՍ

ՊԻԹԼԻՍԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ Առաջնորդ կայ Պիթլիս, այն ատեն կը հասկնաս թէ առաջնորդութիւն կայ: Ինչպէս շատ տեղեր հոս ալ առաջնորդութիւնն անձի հետ կապուած է: Մեր գործն ամենէն ապահով ճամբան դնել կամ չենք գիտեր կամ չենք ուղեր:

Այսպէս է առաջնորդութիւնը, անհարկի զբա-
ղումներու, չարաչար աշխատութիւններու, տքնու-
թիւններու և ասոնց արդիւնքը անյաջողութիւններու
համայնքը կամ կուտակումը: Եւ տակաւին այս մի-
ճակին հասած առաջնորդութենէ մը կը յուսան թե-
մակա՞նք իրենց գործերուն կարգադրութիւնը: Կսպա-
սեն և զարմանալի վտանգութեամբ մը կսպասեն, որ
եկեղեցական, կրթական և այլ գործերը իրենց ու-
ղածին պէս կարգադրուին կամ կարգադրէ առաջնոր-
դը: Կուզեն որ զպրոցներն առաջնորդը կտառվարէ,
որովհետեւ Առաջնորդարանը, Պատրիարքարանն էլսո-
րառօ մըն է իրենց համար, և այս պատճառաւ կու-
զեն նաեւ որ տիրող և ա՛լ տեսակ մը արհեստ դարձած
աշխատութիւնն ալ կշտացնէ առաջնորդը:

Այս ամէն պէտքերու կարգադրութիւնն որչափ
ալ միամիտ պահանջ մեղած ըլլայ գործնական և փոր-
ձառու մտքերու համար, շատ ստոյգ է որ առաջնոր-
դարանը կը ճգնի թաւին բովանդակ նշանակութեամբ
գոհացում տալ անոնց և կը գործածէ իր կարելի ե-
ղած միջոցները, իսկ ժողովուրդեան այս մասն որ
ժողովուրդը կը ներկայացնէ իր առաջնակարգ հօմա-
րած ու էէ զիրքով (հարստութիւն, ազդեցութիւն, ժա-
ռանգական յաւակնութիւն և ուրիշ միջոցներ) ա-
ռաջնորդարանի չ'աջակցիր այնպէս ինչպէս որ պէտք է:

Ժողովներ անուանական մարմիններ են, որ ինք-
նաշարժ կենդանութիւն չունին. և այժ է պատճառը
որ առաջնորդութիւնն անուն կը մնայ երբ առաջնորդ
մը չի գտնուիր գործին գլուխը:

Պիթլիսը Խալարն է այս պատկերին:

Առաջնորդը ոչ միայն գործերու զժուարութեան
մատնուած է, այլ նաեւ անհարկի զբաղումներու, զորս
առաջնակարգ դասի անհատները կը շինեն իրարու

դէմ, առաջնորդի անձին դէմ: Երբ խորագնին հայ-
եացքով մանաւանդ փորձառութեան ազդակին տակ
դիտես իրերը, կը դտնես որ անձնական ազտոտ հա-
շիւներ, շինծու մտածումներ, իրարու դէմ ատելու-
թիւն, նախանձ և այս ամէնուն տակը մթին տղի-
տութիւնը իրարու շղթայուած կը պատեն առաջնոր-
դին շուրջը: Այս շղթան այնքան պրկած է մարդկա-
յին զղացումներու ամենէն բնականները, որ նոյնիսկ
ժողովրդեան ուղղակի օգտին համար եղած խորհուրդ
մը չի գործադրուիր առանց նոր կնճիռներ մէջտեղ բե-
րելու:

Այս է պատճառը որ, զոր օրինակ՝ յատկապէս Պիթ-
լիսի վրայ շեշտելով կրթական գործը իր հողեւարքէն
չազատիր, աղքատութիւնն անամօթութեան կը փոխ-
ուի, Առաջնորդն անհարկի զբաղումներու տակ կը
ճնշուի, Առաջնորդարանը դրամապէս ինքզինքը չի
կրնար կառավարել, և լրագիրներու մէջ Պիթլիսէն
տրուած ուէ լուր անպատճառ նկատումի մը համար
կամ նկատում մը հերքելու համար տրուած կըլլայ:

Պիթլիսի լուրերը կարգացած ատենս զարմանալի
կայունութիւն մը մտածել կուտար զիս առաջնորդա-
րանի շուրջ յուզուած բոլոր խնդիրներու վրայ: Եւ
հիմակ որ իրաց վիճակն անձամբ կը տեսնեմ, կը ցա-
ւիմ, սիրտ մը միայն կայ, որ անդուլ կը բարախէ
կատարելագոյն անկեղծութեամբ, Զիլինկիրեան Ծ. վար-
դապետի սիրտն է դա, ընկճուած սիրտ մը իր պաշ-
տօնի տարտամ զբաղումներու տակ: Տ. Նդիշէ Ծ. վրդ.
Պիթլիսի ժողովականները կանոնաւորութեան վար-
ժեցնելու և վիճակին գործերն անոնց հասկցնելու հա-
մար ի գործ դրած խոհականութիւնն այնքան չափա-
զանցեր է որ նորէն ցաւ կը յայտնէ Գաւառ. վար-
չութեան անհասկնալիութեան մասին: Կրօնական

Ժողովը միայն, կրտէ առաջնորդը իր ձեւը կը պահէ թէն իր պաշտօնին գործադիրը չէ:

Բայց փափաքելի է մեզի համար որ դաւառական վարչութեան միւս ճիւղերն ալ այդչափ ձեւ մը պահելու նախանձն ունենան:

Տ. Եզիչէ Մ. Վարդապետ սիրուն ընկերականութիւն ունի և իբր վիճակակից երբ իրարու գէմ կը խօսակցինք գիշերը, խօսակցութիւն մը որուն պարզութիւնը կը մրցէր դուրսէն մեզի նայող լուսնակի լոխ պարզութեան հետ, անդրադարձաւ իր երուսաղէմի կեանքի բազմակողմանի մանրագէտերուն և իր արգի կեանքի տքնաջան տափակութեան: Այս երկու եզրերն ինքը խտացուցած է սա երկու տողով «Սիօնի վեհ բարձունքէն թաւալլոր, ի խոնարհ և ի նսեմն Սալնաձոր» գոր դրած է շատ բարձրատիճան հօր մը իր վիճակը բացատրելու համար: Սիօնի բարձունքն է որ կը հրապուրէ հիմակ իր անկեղծ սիրտը: Եռամեայ «թաւալլոր» առաջնորդական պաշտօն մը բաւական կը համարի կարմրայի անյարմար սենեակներուն մէջ ու Պիթլիսի զառիւլայրներով նշանաւոր ճամբաներուն վրայ:

Սրտանց կը կարեկցիմ իրեն:

Չեմ գիտեր թէ Պիթլիսցիք ի՞նչ պիտի ըսեն այս տողերը կարգալով:

Պիթլիսցիք որ համակրանքով վարուեցան ինծի հետ, անշուշտ զիս ճանչցող Պիթլիսցիք չպիտի ըսպասէին որ բերանացի ըրած դիտողութիւններս այս կերպով չեղանակաւորէի, առանց դպչելու անհատականութիւններու, որոնցմէ շատերը ճանչցայ բաւական մօտէն:

Եթէ լռէի, կամ գովեստի ծաղիկներ սիւռէի Պիթլիսի առաջնորդական անհարթ գործերուն վրայ, իրենք պիտի ծիծաղէին ամենէն առաջ, իսկ եթէ Պիթ-

լիսի արդի վիճակն անհատականութիւններով հրատարակէի, քննադատողներ խստիւ պիտի վշտանային ինծի դէմ, այնքան լաւ թափանցած ըլլալու համար իրենց ոգիին և ընթացքին :

Վստահ եմ որ Պիթլիսի վրայ այս եղանակով դրիչ շարժելու կը դաւանին իբր իմ իրաւունքս, մանաւանդ զիս ճանչնալէ ու հրապարակաւ ալ լսելէ ետքը :

1900 Յուլիս 14

ԲԱՆԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Բաղէշի առաջնորդ օգնական Մաղլեան Տ. Եղրատ Վրդ. մայրաքաղաքս կը վերադառնայ, վասնզի տեղւոյն առաջնորդին կողմէ անձեռնհաս նկատուած է իսկոյն յանձնուած պաշտօնին :

1900 Օգոստոս 28

Երուսաղէմի Ամեն. Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարք հայրը նամակ մը ղրկելով Բաղէշի առաջնորդ Զիլինկիրեան Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. ին հրաւիրած է զինքը Երուսաղէմ երթալ, պատրիարքարանէն իրեն տրուած եռամսեայ արձակուրդն հոն անցնելու :

Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարքն յայտնած է միայնգամայն թէ, եթէ կուզէ կրնայ Տ. Եղիշէ Ծ. Վ. իր վերջնական հրաժարագիրն Երուսաղէմէն ուղղել Ազգային Պատրիարքարան :

1900 Հոկտ. 3

Նպաստից Յանձնաժողովոյ վերջին կարգադրութեան համաձայն Բաղէշի երեք զիւղերու մէջ վարժարաններ բացուելու համար հրահանգ տրուած էր վիճակին առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. Զիլինկիրեանի : Այդ վարժարաններէն մին բացուել է Ախլաթու թեղուտ գիւղի մէջ որ 8—9 ժամ հեռի է Բաղէշէ, երկրորդն հաստատուել է Փարխանդի մէջ որ քաղաքէն

մէկ ու կէս ժամ հեռաւորութիւն ունի, իսկ երրորդ վարժարանն ալ որոշուեր է բանալ Վանայ ծովեզրը գտնուող, Բաղէշէն 5 ժամ հեռու, Դատվան գիւղի մէջ ուր արգէն ծաղկոց մը գոյութիւն ունի եղեր:

Տ. Եղիշէ Մ. Վ. Զիլինկիրեան 7 տնտեսներէ բաղկացեալ Ուսումն. Խորհրդոյ մը աջակցութեամբ Բաղէշի վարժարաններն յաջողեր է միացնել տեղւոյն հինգ խորան եկեղեցւոյ վարժարանը կեդրոնական բարձրագոյն նախակրթարանի վերածելով, ուր կը դասախօսէ կարող ուսուցչական խումբ մը: Իսկ Կարմրակնայ Ս. Գէորգի և Ս. Սարգիսի վարժարանները տարրական նախակրթարանի վերածուեր են: Զիլինկիրեան Մ. Վ. խնդրակատարի Որբանոցին համար եօթն անգամէ բաղկացեալ Հոգաբարձութիւն մը կազմեր է, և այս առթիւ Որբոց թիւը 42էն 45ի բարձր սցուցեր է:

1900 Հոկտմ. 11

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Մ. Վ. Զիլինկիրեան Գաւառային Ժողովոյ խնդրանաց վրայ յետաձգեր է իր ուղեւորութիւնն և որոշեր է յառաջիկայ զատկական տօներէն վերջ հեռանալ իր պաշտօնավայրէն, կեդրոնէն իրեն տրուած եռամսեայ արձակուրդը Պօլիս անցընելու համար:

1900 Հոկտեմբեր 31

Բաղէշի Գաւառային Վարչութեան խնդրանաց վրայ ժողովն որոշեց յանձնարարել Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Մ. Վրդ. ի որ ժամանակ մը ևս յետաձգէ իրեն տրուած արձակուրդը: (Գրած էինք արդէն թէ Տ. Եղիշէ Մ. Վ. իրեն եղած խնդրանաց համակերպելով, որոշած է, մինչև յառաջիկայ զատկական տօները չը հեռանալ իր պաշտօնավայրէն):

1900 Նոյեմբեր 4

Բաղէշի Առաջնորդական տեղապահ Տ. Եղիշէ Մ. Վ. Զիլինկիրեան ընդարձակ գրութիւն մը գրկած է Պատրիարքարան, որով իր երկամեայ պաշտօնավարութեան նկատմամբ հարկ եղած տեղեկութիւնները տալէ յետոյ թախանձագին կը խնդրէ Ս. Պատրիարքէն և Կեդր. Վարչութեանն որ այլևս բաւ համարուի իրեն համար նոյն վիճակին հովուութիւնն և ընդունուի հրաժարականը:

Տ. Զիլինկիրեան Մ. Վրդ. իր նոյն գրութեամբ կը կր յայտնէ թէ Վեպէշի մէջ ժողովք և ժողովուրդք թեմական գործերը առաջնորդէն կսպասեն, դայն միայն պարտաւոր և պատասխանատու ճանչնալով, և իրենք երբեք բացի պահանջումէ և քննադատութենէ ուրիշ սրբաւորութիւն չեն ճանչնար, բացառութիւն են ազնիւ հոգիներ, անմեղ և անկեղծ քաղաքացի հայեր որք թէև ստուար թիւ մը կը կազմեն սակայնցաւ է ըսել թէ այսպիսիներն ալ թեմական գործոց առաջնորդողներ չեն կրնար ըլլալ ջնջերուն յարուցած գծաւորութեանց համար:

Նո առանձինն, կը յորէ Տ. Եղիշէ Մ. Վարդապետ, կը տկարանամ ամէն գործի հասնելու, և խելքս ալ չի հասնիր թէ ինչպէս կարող եմ միայնգամայն վանքերու վանահայր ըլլալ, որք թափուբ են վարդապետներէ անոնց նիւթական պէտքերուն դոհացում տալ, արդիւնքն աս ու ան դանձելու ժամանակն իսկ: Վարժարանաց բարեկարգութեան հսկել, ուսուցչաց ամսաթուակ տալու խիստ պահանջումներ լսել, եկեղեցական կալուածոց հասոյթները թաղականաց կամ ասոր անոր ձեռքն անցնելէ վերջ: Իւրաքանչիւր կիրակի ժամ մը կամ ժամ ու կէս և աւելի քարոզելով հանդերձ, չկրցայ այս քաղաքականաց հասկցնել թէ կանոնաւոր ժողովներու ինձ անակից ըլլալովն է որ այս

առնելուն գոհացում տալ կարելի պիտի ըլլայ :»

Տ. Չիլինկիրեան Մ. Վարդապետ խօսելով վիճակին վանքերուն վրայ, կաւեցնէ «Աստուածային դատապարտութեան վճիռը կայ կարծես այս քաղաքի վանորէից վրայ, ուր նորէք վանական վարդապետ մը չի համարձակիր ոտք կոխել, բոյն գնել և հաստատուիլ : Այնքան հեռաւոր վանքերու մէջ վարդապետներ կան, և սակայն եթէ մօլորուելով Բաղէշ իյնան, իսկոյն խոյս կուտան, որովհետեւ հոս մշակ ու վարդապետ երբէք տարրերութիւն չունին, արդիւնքը իրենք քաղելու են և զվարդապետն իրրեւ մշակ դորձածելու են, ահա բուն պատճառը հոս վարդապետ չմնալուն, թէ և իրենք միշտ վարդապետ կուզեն, գիտնալով որ Կնդղաւոր արեւուտիկ մը անգամ դալիք չունի իրենց : Ահա ամառ եկաւ, տարին լրում կը գտնէ այսքան ժամանակ բաւական է, այս շնորհօք լի Բաղէշին բռնեղած եմ, կ'ըզամ որ ես այս հսկայ մեքենան դարձնելու կարող գրնտորը չեմ : Եթէ Աղդ, Կեդր. վարչութիւնն ոտքերս ալ կապէ, միշտ ասկէ հեռացումս պիտի խնդրեմ, ազաւելով, պաղատելով, հետեւաբար այժմէն Պատրիարքարանին գութն ու կարեկցութիւնը կը հայցեմ, որպէսզի եթէ պատրիարքարանիդ տնօրէնութեան կամ հրամանին դէմ ականջս ստիպուիմ անհնազանդութիւն ցոյց տալ, զիս ննդատապարտ կուցուցանէք : Փոքրիկ վանքի մը վանահայրութիւն կամ միաբանաց անդամակցութիւն և դորձակցութիւն, հասարակ վիճակի մը տեղապահութիւն սիրով կընդունիմ և պատրաստ եմ երթալու տեղ մը ուր աշխատիմ, ժողովուրդէն ոչ դրամ, և ոչ վարձատրութեան ակնկալութիւն ունենամ, միայն թէ չի նախատուիմ և չի բամբասուիմ տարապարտ անվարձ և անմխիթաբ տառապելէս և յոգնելէս յետոյ :»

Զիլինկիրեան Տ. Եղիշէ Մ.Վ. իր երկա մնայ բար-
ւօք պաշտօնավարութեան միջոցին ցոյց տուած գոր-
ծունէութիւնն արդէն քանիցս դնահատուած է վար-
չութեան կողմէ և պաշտօնապէս խառն ժողովոյ դո-
հունակութեան արժանացած: Պատրիարքարանի շրջա-
նակին մէջ ալ գոհունակութեամբ կը յիշատակուի միշտ
Տ. Եղիշէ Մ.Վ. ի անունը, իրրեւանշահախնդիր և սպաս-
ուական վարդապետ հայ եկեղեցւոյ, և արգարե Բա-
ղիշեցիք օր մը շատ պիտի փնտռեն Տ. Եղիշէ Մ.Վ. ի
նման եկեղեցական մը, եթէ զժբաղդութիւնն ունենան
զայն ձեռքէ հանելու:

1900 Նոյ. 10

Խնդրակատարի Ազգ. Որբանոցին բացուելէն իվեր
հաստատութեանս նիւթապէս և բարոյապէս սատարող
բարեսէր ազգայնոց մեր շնորհակալութիւնն հրապա-
րակաւ յայտնելու ուրախութիւնն ունեցած ենք:

Բարձրագոյն պարտականութիւն կըզանք հայ թեր-
թիզ միջոցաւ գոհունակութիւննիս յայտնելու քաղա-
քիս ազգայիններէն ի Կ. Պօլիս բնակող Յապետան Ար-
րահամ էֆ. ի որ երեք տարիէ իվեր ազնուարար կը
կատարէ հոգաբարձութեանս կողմէ իրեն եղած յանձ-
նարարութիւնները, և յաճախ ինքնաբերաբար զպրո-
ցական և դրենական պիտոյք դրամով դնած ու զրկած
է, փոխադրութեան վարձքն իսկ իր զրպանէն հա-
տուցանելով:

1900 Նոյ. 21

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Խնդրակատարի Որբանոցին
(ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Ատենադպիր

Ատենապետ

Գ. Ս. ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ ՄԱՆՈՒԷԼ ՔԶ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ
Նախագահ

Բաղէշ Նոյ. 7

Եղիշէ ՎՐԴ. ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Պատրիարքարան հասած հեռագիր մը կը ծանու-
ցանէ թէ Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. Զիլին-
կիրեան Մուշ գաղեր է առժամաւորէս, տեղւոյն թեմա-
կան գործերու կարգադրութեան համար:

1900 Նոյ. 22

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. Զիլինկիրեան,
որուն ասկէ առաջ Մուշ գաղած և Վսեմ. Միւթա-
սարիֆին ներկայացած ըլլալը ծանուցած էինք, իր
գործն աւարտած ըլլալով ի մօտոյ իր պաշտօնավայրը
Բաղէշ պիտի վերադառնայ, ինչպէս կը հասկցուի իր
Պատրիարքարան ուղղած հեռագրէն:

1900 Նոյ. 30

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. Զիլինկիրեան
որ վերջերս Մուշ գաղած էր վերադարձին նոյն միճա-
կի բոլոր վանքերն այցելելու և իր տպաւորութիւնները
պարունակող տեղեկագիր մը յղել է Պատրիարքարան:
Բաղէշէն կը գրեն մեզ. —

«Օգերը տակաւին անուշ կընթանան, մեծ քաղա-
քաղութիւն Բաղէշ արնակ աղքատ ու կարօտ դասա-
կարդին: Հնձոց առատութիւնն երկնային պարգև մ'էր
այս տարի, որմէ օգտուեցան բազմաթիւ չքաւոր ըն-
տանիքներ:

Բաղդատմամբ նախորդ տարիներու որչափ որ
այս տարի առեւտուրի նուազութիւնն կայ այսուամե-
նայնիւ էն աղքատն և էն անճարն զիւրութեամբ
լցեց իր ձմեռուայ պարէնը: Հիմակ իսկ ամենէն մա-
քուր ու լոյսի պէս շողշողուն արմտիքը 7—8 դրուշ կը
ծախուի հրապարակի վրայ, օխտ մը հացը 25 փաբա,
քայց յստակ ու մաքուր:

Տարուայ առատութեան մասին եթէ զեղջուկին հար-

ցընես, ուրախ կը պատասխանէ թէ «իմ երես հող
ու մոխիր եղնի Աստծուն» Բիւր զոհութիւն կը մա-
տուցանէ բարեաց պարգեւողին»

1901 Յունվար 9

Բաղէշի Գոմոց վանքի վանահայրութեան պաշ-
տօնին համար Երզնասաղէմի վանքին միաբաններէն
Մկրտիչ Վ. ն որոշուած և այս մասին Պատրիարքարա-
նէն զրուած ըլլալով Երուսաղէմ Մկրտիչ Վ. ընդու-
նած չէր այդ պաշտօնը: Ժողովն ընդունեց անոր
հրաժարականը:

1901 Յուն. 24

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Մ. Վ. Զիլինկիրեան
տեղեկագրած էր Պատրիարքարան թէ քաղաքին մէջ
հաստատուած որբանոցին մէջ պատսպարուած որբե-
րու թիւն 45ի բարձրացած է, հետեւապէս նպաստից
սնտուկէն յատկացուած ամսական 10 ոսկին չի բա-
ւեր քանի որ վանքերն ալ օգնելու վիճակի մէջ չեն:
Ժողովը որոշեց նոյն որբանոցին ամսականին վրայ
երկու և կէս ոսկի յաւելում մ'ընել:

1901 Յուն. 31

Բաղէշ Յուն. 20 Թւով կը գրեն մեզ թէ Առաջ-
նորդ Տ. Եղիշէ Մ. Վ. Զիլինկիրեան Կեդր. Կրօնական
Ժողովին զատողութեան յանձնած է ամուսնական
չատ ծանր խնդիր մը, Մշեցի երիտասարդ մը Ա. Ս. 17
տարի առաջ կամուսնանայ Պուլանքի Իեզդուտ գիւ-
ղացի Ստեփոյի աղջկան Նիկոյի հետ: Այս ամուսնու-
թիւնը 17 տարուան տանջանք մը կըլլայ երիտասար-
դին համար: Կինը տարին 2—3 ամիս խենթութեան
նման ջղային վիճակ մը կունենար:

Առաջին տարիներուն մէջ իսկ անհաւատարիմ

կը դանուի։ Երբ ամէն խորհուրդ և խրատք անօգուտ կրկան, միջավայրը փոխելու յուսով երխտասարդն Այաշկերտի Թօփրադ քալէ քաղաքը կերթայ կը հաստատուի։

Հոն ալ նոր վիճակ կնոջ կողմէ։

Յետոյ Թեղուտ կը դառնան, ուր ականյայտ ապացոյցը կունենայ կնոջ անհաւատարմութեան։ Այ չի համբերեր։ Կը բաժնուի։ Ինքն ալ ուրիշ կենակցութեան մը կսկսի։ Արդէն վաղուց բաժանեալ էին գործնականօրէն, իր վիճակն յայտնելով Առաջնորդարանին կը դրէ թէ օրինաւոր երկրորդ ամուսնութիւն մը պիտի կնքէ եթէ եկեղեցին լուծէ իր ամուսնութիւնն առաջին կնոջն հետ, որոյ անհաւատարմութեան վկաներն ու ապացոյցները բաղմաթիւ են։ Բայց եթէ եկեղեցին պսակն անլուծելի է ըսէ ինք այս երկրորդ կենակցութիւնը չլոտի շարունակէ անպսակ։ Ըստ մեզ կնոջ ապօրինութիւնը շարգարացներ էրկան գործած ապօրինութիւնը։ Եւ եկեղեցին եթէ պսակը չը լուծէր իր որոշումէն ետ պիտի չկենայ՝ ըսելով որ այրն ապօրէն կենակցութեան մը սկսեր է։ 17 տարի համբերածն ալ փաստ չէ որ եկեղեցին հիմա լուծէ այդ պսակը։

Կնոջ անհաւատարմութեան համար պսակն եթէ կը լուծուի, առաջին տարւոյն մէջ ալ կրնայ լուծուիլ մինչ 17 տարի համբերող (այրը) էրիկը քիչ մըն ալ մեղսակից կը սեպուի։

Խնդիրն հոն է որ արդի կրօնական Ժողովն ելք չի ցուցներ, և դիմողներն յուսահատեցնելով ամուսնական խնդիրը կարգադրած ըլլալ կը յուսայ։

Այս ընթացքին բնական հետեւանքը պիտի ըլլայ ոչ թէ բարքերը կարգի կանոնի բերել մեր մէջ, ոչ թէ ամուսնական միութիւններն աւելի զօրաւոր, ա-

ւելի անքակտելի հանդիսացնել, այլ ասորէն կենակցութիւնները շատցնել:

1901 Փետր. 6

Բաղէշի առաջնորդարանէ Պատրիարքարան զրկուեր է քաղաքին և գիւղերու վարժարաններու վիճակացոյցը:

Բաղէշի նահանգին մէջ զորդագործութեան արուեստն առաջ տանելու համար, նահանգին կրթական գործոց տնօրէնը Սեբաստիոյնն նոյն արուեստին համար երկու հայ վարպետուհիներ բերել տուեր է. մէկը տաճկաց ցերեկեայ աղջկանց վարժարանին և միւսը թուրք և հայ չափահաս աղջիկներու և կիներու համար:

Հայերէն պիտի ընդունուին 40—50 սանուհիներ, աղքատները ձրիաբար, իսկ ունեւորներն իրենց կարողութեան համեմատ տարեթոշակ մը պիտի վճարեն:

Վարպետուհիները ժամանակին Հէրէքէի Կայս. Գործարանին մէջ պաշտօնավարած և իրենց ձեռքով բանուած և զորդ մը նուիրած էին յոռո Կայս. Գահոյից չքաղրամի արժանացած:

Իգական արհեստանոց-Վարժարանի պաշտօնական բացումը տեղի ունեցեր է Մարտ 2ին: Հանդէսին նախագահեր է զինւորական հրամանատար փաշան վարժարանի շէնքը զարդարուած էր դրօշն Օսմ. դրօշակներով և ներսէն զանազան զորդերով: Տեղեկահաները նոյնպէս ծածկուած էին դրօշներով: Ներկայ էին պետական պաշտօնատարներ և Հայոց Առաջնորդը: Նըւազախումը կը հնչեցնէր գեղեցիկ կտորներ: Մետաքսեայ գորգի մը շահը վարժարանին յատկացուելու պայմանաւ, վիճակահանութեան գրուեցաւ հանդէսի ատեն:

Հանդէսն սկսաւ բարեմաղթութեամբ մը զորարտասանեց յոտնկայս միւֆթի էֆէնտին Վեհ. Սուլթանին համար, յետոյ թիւրք սանուհի մը ճառ մը կարգաց, որմէ անմիջապէս վերջ հայոց Առաջնորդը գրաւոր բանախօսութիւն մը ըրաւ, ներկայք յոտնկայս ունկնդրեցին և ճամէնքներով ճայնակցեցան բարեմաղթութեանց: Անկէ վերջ 12 թուրք և հայ համազգեստ հազած աղջիկներ իրենց վարդետուհիներուն հետ մէկտեղ ներս մտան և թեղիկահներու գլուխը բաժնուելով կէս ժամու չափ սկսան գործել գորգեր:

Ներկայ էին նաև Ասորւոց, բողոքականաց և կաթոլիկներու ազգապետները:

Մինչև հիմա հայ սանուհիներէն 38 ի չափ արձանագրուեր են, որք գորգագործութեան հետ կ'ուսանին ասեղնագործութիւն և տաճկերէն լեզու:

1901 Մարտ 23

Բաղէշի առաջնորդ Եղիշէ Մ. Վարդ. տեղեկութիւն կը հաղորդէր Յովհաննէս Ֆրանկիւլեանի և իր կնոջ նկատմամբ, որ աղերսագրով մը իր ամուսնական խնդրոյն համար կարգադրութիւն խնդրած էր Ս. հայրապետէն. Ժողովն հարկ դատեց որ նոյն առաջնորդարանէն եկած տեղեկագիրը յղէ Ս. Հայրապետին, իրաց վիճակին վրայ գաղափար մը տալու համար:

1901 Մայիս 2

Ղազախէն քահանայք և վիճակայինք հեռագիր մը ուղղելով ի Պատրիարքարան, կը խնդրեն որ Աղթամարայ Կաթ. փոխանորդ Սահակ Վրդ.ի եպիսկոպոսացման վկայագիր յանձնուի, ինչպէս կը պահանջեն կրսնն. Աղթամարայ վանուց կարեւորութիւնն ու աթոռին արժանապատուութիւնը: Կը լսենք նաև թէ

Մ. Պատրիարքը մտադիր է կանոն ժողովոյ առաջարկելու, որպէս զի Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վարդապետի համար ալ որոշում մը տրուի եպիսկոպոսատեան ճանն ընդունելու։ Առաջնորդը շատ դժուարին պարագայից մէջ յաջողած է կտուալաբել ոչ միայն այս վիճակը այլ և յարակից վիճակներու յարաբերական գործերն ալ կարգադրել, որք գտնուելով Բաղէշի կուսակալութեան ներքեւ, կարժէ որ այսպիսի մեծ կեդրոնի մը մէջ գտնուող եկեղեցականն ոչ միայն մեծ արժանիք և վարչական կարողութիւն ունենայ, այլ և եկեղեցական բարձր դիրք մ'ալ։

1901 Մայիս 30

Բաղէշի Առաջնորդ Չիլինկիրեան Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. Պատրիարքարանէ ստացած իր եռամսեայ արձակուրդը վայելելու համար կը պատրաստուի Վան մեկնիլ, ուսկից ալ 15—20 օրէն պիտի երթայ Երուսաղէմ, Բաղէշի Կրօն. Ժողովը ընդարձակ նամակ մը գրելով Մ. Պատրիարք հօր կը խնդրէ որ Չիլինկիրեան հօր մեկնումը գէթ մէկ տարուան համար յետաձգուի Վանի, Կրսեն Բաղէշացիք, Տ. Չիլինկիրեան հօր ճամբորդութեան համար տեսած պատրաստութիւնք հեռի են վերստին Բաղէշ դառնալու հաւանականութիւնը ներշնչելէ։ Գաւառ. Կրօն. Ժողովն յիշելէ ետքն Առաջնորդ հօր 4 տարուան բարւոք և օգտակար պաշտօնավարութիւնը, որուն միջոցին ամէն տեսակ տեղական գործեր հիանալի ճարտարութեամբ կարգադրելով յաջողած է թէ՛ տեղւոյն ժողովրդեան և թէ՛ կառավարութեան մատահութեան արժանանալ։ Կը յայտնէ թէ Մուսուլի Տօմինիքեան Բէրբերը պատրաստուած են Բաղէշ գալու։ Տեղական, յարաբերական-վարչական գործոց բարւոք ընթացքին և Տօմինիքեանց զէմարդելի թումբ մը ըլլալու համար անհրաժեշտ կը համարի Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. ի ներկայութիւնը։

1901 Յունիս 1

Բաղէշի Առաջնորդ Յ. Նղիշէ Ծ. Վ. ին եպիսկոպոսա-
ֆան վկայական տրուեցաւ, ինչպէս արդէն հրամայած
է Ս. Հայրապետը :

1901 Յունիս 6

Որոշուեցաւ Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Նղիշէ Ծ. Վրդ. ի
եպիսկոպոսական վկայական յանձնել : Ս. Պատրիար-
քի առաջարկութեան վրայ, որուն մասնաւորապէս ժո-
ղովին կրօնական անդամները համակերպութիւն յայտ-
նեցին Նղիշէ Վ. ին արժանաւոր եկեղեցական մը ըլլալը
նոյն իսկ Ն. Ս. Օժտթիւն Ս. Հայրապետին կողմէ
ալ հաստատուած ըլլալով :

1901 Յունիս 7

Բաղէշէն Պատրիարքարան հասած տեղեկութիւն-
ներէ կիմանանք թէ տեղւոյն կուսակալին վերջերս
Մուշ մեկնելուն աթթիւ, առաջնորդ Տ. Նղիշէ Ծ. Վրդ.
ես բարձրաստիճան նպաշտօնեաներու հետ ուղեկից ե-
ղեր է մինչև Բարշէն գիւղը, որ Բաղէշէն մէկ ժամ
հեռաւորութիւն ունի, կուսակալն հոն քիչ մը հանդիստ
առնելէ վերջ մեկնելու է իր հետեւորդներով, ամէնուն
ողջերթի մաղթանքները լսելէ յետոյ : Ի բացակայու-
թեան կուսակալին Սալիհ փաշա կուսակալի փոխա-
նորդ կարգուեր է :

1901 Յունիս 8

Բաղէշու առաջնորդ Տ. Նղիշէ Ծ. Վրդ, Չիլինկիր-
եանի եպիսկոպոսացման համար զրուեցաւ Երուսաղէ-
մի Ս. Պատրիարք հօր, որպէսզի իր օրհնութիւնը
շնորհէ :

1901 Յունիս 12

Բաղէշի առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. Զիլինկիրեան կը յայտնէ թէ իր բացակայութեան միջոցին Շահինեան Պատրոս Վ.ն Առաջնորդական փոխանորդ կարգած է: Ժողովն ընդունեց այս կարգադրութիւնը:

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. հեռագրով ծանուցած էր թէ իրեն տրուած արտօնութեան համաձայն Պօլիս գալ պատրաստուած է, և կը խնդրէ միայնգամայն որ ընդունուի իր հրաժարականը Բաղէշի առաջնորդութենէն: Ժողովը բացարձակապէս անընդունելի դատեց Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ.ի հրաժարականը, և որոշեց հեռագրել իրեն որ Առաջնորդական պատօն իր վրայ պահելով փոխանորդ մը կարգէ և Պօլիս գալ իր արձակուրդն անցնելու:

1901 Յուլ. 5

Բաղէշի առաջնորդ Զիլինկիրեան Ծ. Վրդ. Վանդացեր է Աղթամարայ Ստորին Կարկառի տասն զիւղերու կարօտ ազգայիններու համար Պատրիարքարանէ ղրկուած 40 ոսկին բաշխելու:

Բաղէշի առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. Զիլինկիրեան ուղղակի մայրաքաղաքս կուգայ արձակուրդով:

1901 Յուլ. 7

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. առ Ս. Պատրիարք հայրն ուղղած հեռագրով շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր եպիսկոպոսացման համար տրուած ուրշման առթիւ, բայց կը ծանուցանէ թէ ստիպուած է վերջնականապէս հրաժարիլ Բաղէշի Առաջնորդութենէն, ուստի չի կրնար եպիսկոպոս ըլլալ վիճակի մը ուր պաշտօն վարելու միտք չունի:

1901 Յուլ. 20

Երուսաղէմի Տ. Յարութիւն Ս. Պատրիարք Հայրը
Ֆիջնորդեր է Ազգ. Պատրիարքարանի մօտ, որպէս զի
արտօնութիւն տրուի Բաղէշի Առաջն. Տեղապահ Տ.
Եղիշէ Ծ. Վ. Չիլինկիրեանի գառնալու համար յերու-
սաղէմ, որուն միարանն է :

1901 Յուլիս 24

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վ. Չիլինկիր-
եան գրով մը կը ծանուցանէր թէ՝ բնիկ Մշեցի տի-
րացու Համբարձում Տ. Սարգիսեան անուն ընծայա-
ցուն որ Պատրիարքարանի որոշմամբ զրկուած էր
կառուց անապատի վանահայր Տ. Յովսէփ Կալսկոպոսի
ի ձեռնադրութիւն, զանազան պատճառներով ձեռնադ-
րութիւնը զարգ յապաղած է : Ուստի կը խնդրէր որ
անոր ձեռնադրութիւնը փութով կատարելու մասին
հարկ եղած հրամանը զրկուի Յովսէփ Եպս.ի : Ժողովն
որոշեց յանձնարարել Տ. Յովսէփ Կալսկոպոսի կատա-
րել յիշեալ ձեռնադրութիւնն և ուղարկել զինքը իր
որոշեալ տեղը :

Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. հայ եկեղեցին ընդունիլ փա-
փաքող ասորիներու մասին հրահանգ խնդրած ըլլալով
ժողովն որոշեց աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ
ուղել :

1901 Սեպտ. 1

Բաղէշի առաջնորդարանէն Պատրիարքարան հա-
սած գրութիւն մը կը ծանուցանէ թէ 40—50 ասորի
բնտանիքներ առաջնորդարան գիմած և հայ եկեղեցին
ընդունուելու փափաք յայտնած են, որու մասին
հարկ եղած օրինական ձեւակերպութեանց կատարման
համար տեղական իշխանութեան ալ գիմում եղեր է :

Պատրիարքարանը նկատելով որ Բաղէշի առաջ-
նորդ Տ. Եղիշէ Մ.Վ. Զիլինկիրեան ի մօտոյ մայրա-
քաղաքս կը հասնի, յարմար դատած է այս մասին
յիշեալ Վարդապետէն բերանացի տեղեկութիւններ ըս-
տանայէ յետոյ հարկ եղած որոշումը տալ:

1901 Օգոստ. 2

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Մ. Վրդ. մեկնելէ
առաջ ուզեր է նահանգին Վսեմ. Կուսակալին ներկա-
յանալ, ժողովուրդեան համար ընդհանրապէս և իր
անձին համար մասնաւորապէս, Ն. Վսեմութեան ցոյց
տուած համակրութեան նկատմամբ շնորհակալութիւն
յայտնելու, սակայն ըստ որում Վսեմ. Կուսակալը Մուշ
կը գտնուէր, երախտագիտութեան գիր մը ղրկեր է
ի Մուշ Ն. Վսեմութեան յանձնուելու համար և սոյն
պատասխանը առաւ:

1901 Օգոստ. 4

Նամակ Պիթլիսի վալիէն. —

Հիւրմէթլու էֆէնտի

Թէէյիտը մէխալիսը հալի օլան շուգգայի պէհի-
յէլէրի ալընտը. կէօսթէրիէն էսէրը վէֆա պատիի
մահգուղիյէթ օլտու. խաթըրը վէֆաքեարիլէրինի իս-
թիֆսարէն թէրքիմը ճէվապնամէյի մուհիպպիյէ իպ-
թիտար օլունտու:

18 Թշրինի էվլէլ 318

Պիթլիս վալիսի
ՀԱՍԱՆ ՀԻՒՍՆԻ

Իր հրաժարականը քուէարկութեամբ անոր յա-
ջորդ պիտի ընտրէ Տ. Եղիշէ Մ.Վ. Զիլինկիրեանը Բա-
ղէշի Առաջնորդը, որ բոլորովին կը հրաժարի, և
վանք կը դառնայ, որ շատ պէտք ունի իրեն:

1901 Օգոստ, 8

Ս. Վ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

Երուսաղէմ

Կը լսենք թէ Վանայ Առաջնորդական տեղապահ Տ. Սահակ Վրդ. Ամասիոյ առաջնորդ Տ. Արիստակէս Վ. Վանքեան և Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վրդ. Զիլինկիրեան ըստ սովորութեան արտօնուեր են Ռուս կառավարութեան կողմէ Էջմիածին երթալու եպիսկոպոս ձեռնադրուելու համար :

— Պիթլիսէն Ս. Պատրիարք հօր հասած հեռադիր մը կը հաստատէ 50 տուն ասորիներու հայ եկեղեցին ընդունած ըլլալը :

— Պատրիարքարանէն Բաղէշի Առաջնորդարանը զրկուած պաշտօնագիր մը կը յայտնէ Ս. Հայրապետին այն հրամանը, որով Խուլզիք գիւղացի Յովհաննէս Ֆրանկիւլեանի և իր կնոջը Սոֆիայի ամուսնութիւնը յուծուած է և թէ Սոֆիա զրկուած է եկեղեցւոյ ամէն հաղորդակցութենէ ցորչափ շարունակէ ապրիլ իր հոմանիին հետ, որ միայնգամայն զրկուած է եկեղեցական ամէն յարաբերութենէ :

— Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Ծ. Վ. Զիլինկիրեան երէկ հասաւ մայրաքաղաքս և ուղղակի Երուսաղէմատուն գնաց : Տ. Եղիշէ Ծ. Վ. Ազգ. Պատրիարքարան ալ երթալով, Ս. Պատրիարք հօր ներկայացաւ և վիճակին թեմական գործերուն մասին տեղեկութիւններ տուաւ Ն. Սրբազնութեան :

— Ճվերջերս Խեզանի և իր նորահաստատ որբանոցի մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները առած եմ : Անցեալ մայիսի մէջ սաստիկ կարկուտ մը տեղալով գլխաւոր հայ գիւղերէն Խարխոցի, Խակեւի, Մանթօյենցի, Մահմդեանցի, Պաօշենցի, հինգ կտոր գիւղերու տունկերը, բոյսերը և բոլոր ցանքերը փճացուցած է, որով այն արգէն նիւթական անձուկ վիճակի մը մէջ

գտնուող ժողովրդեան տաղնապետներն ալ վերջին ծայր հասուցած, և այս պատճառաւ իրենց հոգերն ու երկրագործական գործողութիւնները թողլով հետզհետէ ցրուելու վրայ են իրենց օրապահիկը ճարելու յոյսով: Թէպէտ Տեղապահ Արսէն Վարդապետ և Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Մ. Վ. ողի իրոին կաշխատին այս աղետները դարմանելու, բայց անկարող են, ուստի այս արկածեալ աղքատները բարերարաց զթութեան կը յանձնենք: Տեղւոյն որբանոցը բացուած ըլլալով հոն հաւաքուած են որբեր, բերուելով Խիզանին շուրջ եղած փոքրիկ գաւառակներէ այսինքն սպայկերտէ, Մամրտանքէ, Պոնթանէ, Շէրուանէ, Էրանէ, Նղարէ կարկառէ, Կիտանէ և Շէնիիննձորէ, որք հոն կուսանին մայրենի լեզու, կրօնք, թուարանութիւն, զիր, երգեցողութիւն (եկեղեցական) ևլն: Տեղւոյն որբանոցի ուսուցիչ կարգուած է Խակելի վարժապետ Պ. Սարգիս Երեցեան, որ այսպիսի որբանոցի մը ամէն յարմարութիւն և պաշարն ունի: Խակել գիւղի դպրոցն ալ յանձնուած է ուրիշ վարժապետի մը, որ նոյնպէս կարող է իր գործին: Որբերու թիւը 30 է այժմ: Հոգաբարձութիւնը նկատելով Ս. Խաչ վանքի արդիները կացութիւնը մտադիր չէ այս թիւն աւելցնել առ այժմ որ ձեռնարկած է նաև նոր շինութեան երկյարկանի և օդաւէտ Որբանոցի մը, որ պիտի լրանայ յառաջիկայ Հոկտեմբերին: Թէպէտ այս կերպով Որբանոցի պիւտճէին մէջ զգալի բաց մը պիտի ունենայ, եթէ օգնութեան չհասնին բարերարող ձեռները: Յունիսի վերջերն հոն այցելած է Զիլինկիրեան Եղիշէ Մ. Վրդ. իր օրհնութիւնն ու քաջալիրութիւնն հաղորդելով որբերուն և հոգաբարձութեան: Թէև նոյն Ս. Խաչ վանուց Վանահօր Պետրոս Վրդ. ի մասին լաւ տեղեկութիւններ լսած չէինք ասկէ առաջ իր բնաւորութեան

և պաշտօնավարութեան մասին, բայց վերջերս անոնց հակառակն հաստատելով իրազեկները կը գովեն, զինք վերջին նպաստաւոր տեղեկութիւնն Աղթամարէն կուգայ:

— «Վերջին կարգադրութեանց համեմատ կարմրւորի որբանոցի որբերը 20ի իջան, ուսուցիչն ալ փոխուեցաւ, որբերէն ոմանք որբանոցի ծախքով արհեստի դրուած են քաղաքի մէջ և ոմանք իւր անյարմար դուրս հանուած են:

1901 Օգոստոս 15

Բաղէշի Առաջնորդ Տ. Եղիշէ Մ.Վ. Զիւնկիրեան, որուն կ. Պօլիս հասնիլը ծանուցինք, քաջողջ վիճակի մէջ է, և շատ լաւ ճամբորդութիւն մը ըրած է, ամէնուրեք սիրալիր ընդունելութիւն գտնելով ազգայիններէ և հոգեւոր պաշտօնէութիւններէ: Բաղէշի և Մշոյ մէջ նիւթական կարօտութեան վիճակը բաւական զգալի դտած է, բայց տնտեսական համեմատապէս աւելի նպաստաւոր պայմաններ կան կարինէն ասդին, ինչպէս նաև բերքերը գոհացուցիչ վիճակի մէջ կը գըտնուին: Ազգ. Պատրիարքարանի հոգածութեան կարօտ բաւական կարեւոր թեմական ու վանական գործեր կը գտնուին Մուշի և Բաղէշի մէջ: Ինք վերջնական հրամարական հեռագրած է թէ՛ կ. Պօլսոյ Պատրիարքին և թէ՛ Երուսաղէմի Պատրիարքին, և ծանուցած է թէ երբեք չի կրնար Բաղէշի վրայ եպիսկոպոս ձեռնադրուիլ: — Սխալ է այն լուրը, թէ Բաղէշի ազգային վարչութեան հետ ու է անհամաձայնութիւն ունեցած ըլլայ:

Բացի ծանօթ շահախնդիր և քննադատելի վարքի տէր մէկէ մը. որուն վրայ ազգային լրագրութիւնը շատ բաներ հրատարակած է արդէն, բոլոր Բաղիշեցիք սիրած են Եղիշէ Մ.Վ. ը, որ արդարև իր գոհունակու-

Թեամբ, գործունէութեամբ, յարաբերական յոյժ բար-
ւօք կացութեամբ և կարօտեալներու օգնելու վա-
թաջանութեամբ իր թեմականներուն յիակատար
համակրութեան արժանի եղած է, և միշտ վայելած է
տեղային պետական իշխանութեանց վստահութիւնը:

Արդարեւ, այսպիսի Առաջնորդի մը անդարձ մեկ-
նումը զգալի կուրուստ մըն է Բաղէշցիներու համար:

Բայց միւս կողմէ կը լսենք թէ Երուսաղէմի վան-
քին մէջ իրեն համար կարեւոր սրաշտոն մը վերապահ-
ուած է, և Եղիշէ Վրդ. աւելի կը սիրէ իբրեւ պարզ
վարդապետ Երուսաղէմ դառնալ քան եպիսկոպոսու-
թիւն մը խլելու համար Բաղէշի առաջնորդութիւնը
չարունակելու խաբուսիկ դերը կատարել: Բաղէշը լը-
քանկուոն համար չենք գովեր զինք, բայց իր ընթաց-
քին անկեղծութիւնն օրինակելի կը գտնենք:

ՉԱՄԱՆԱԿ 1908

ԴԱՒԱՋԱՆՆԵՐԻ ԶԵԻՆ ՓՈԽՈՒԱԾ

Սահմանադրութիւնը հրատարակուելէն ի վեր ար-
տասանմանի թերթերու մէջ շարք մը մարդոց հետմեր
մասին ալ կարգ մը զրպարտութիւններ եղած են զորս
յանուն ճշմարտութեան կը հերքեմ:

Ա. — «Զանգակ» օրաթերթի Օգոստ. 24ի Կիրակի
օրուան 41րդ թւոյն մէջ Ա. «Գժգոհներ» վերնագրով
յօդուածին մէջ ամբաստանած է զիս իբրեւ ստորագրող
այն բոլոր հեռագիրներուն զորս կառավարութիւնը
պէտք կ'ունենար Պօլիս ղրկելու և հերքելու տեղի ու-
նեցող գէպքերն ու արիւնահեղութիւնները:

Արդեօք Ա.ը ուսկի՞ց հասկցած է կառավարութեան
այդ դադանիքը եթէ ինքը չէ գտնուած այդ գործերու

մէջ, մեծ ծառայութիւն մը մատուցած կը լինէր Բազէշի հայութեան որ փոխանակ մութի մէջ բանդագուշակու այդ հերքմնադիրերին միոյն խմատը բացատրէր, հանդերձ թուականով և ստորագրութիւններով, և այն ատեն ամբողջ ազգը թղցընէր ստորագրողաց անուններու երեսն իւրար:

Բ. — «Գործ» օրաթերթի Սեպտ. 19 Ուրբաթ օրուան թւոյն մէջ հակասահմանադրականները «Պիթլիսում» վերնագրով Անցորդը կամբաստանէ զիս իրրեւ հակասահմանադրական, որովհետեւ երբ Բազէշի հայերը Օգոստ. 21ին ցարգէ վախճալով Հինգշաբթի կէսօրէն սկսեալ խանութիւնին փակած և Շաբաթ օր Առաջնորդարան հաւաքուելով Պատրիարքարան բողոքել ուզած են, ևս թուրք պաշտօնէից հաճոյանալու համար ժողովուրդը խաբած եւ եզեր:

Ի՞նչ ըսելով խաբած եւ ժողովուրդը, ինչպէս կը լինի որ ըստ «Անցորդ»ին ինծի պէս «հակասահմանադրական» մը սահմանադրութենէն յետոյ ալ իր ձայնը լսեցնել կուտայ ամբողջ քաղաքի ի՞ր ժողովրդեան, երբ հակասահմանադրականը կ'արգիլէր ինքն իրրեւ ազգասէր թող իւր ձայնը բարձրացնէր հակասահմանադրականաց դէմ, և կամ եթէ կը քաշուէր հրապարակաւ ձայնը բարձրացնելէ՝ թող ժողովրդեան մի քանիներուն հաւելցներ և չի թողուր որ ժողովուրդը իր իրաւունքներէն զրկուած մնայ, մինչդեռ ևս իրրեւ նոյն օրուան առաջնորդարանի վարչութեան անդամ Տափաւանքցի Գրիգոր Մովսէսեանի Միւլթէղիմներու կողմէ սպաննութիւնը նոյն օր Օգոստոս 23 ին հեռագրեցինք Պատրիարքարան և գիւղացիներու կողմէ հեռագրեց խմբագրել տալով Առաջնորդարանի մէջ Ազգի դրամով քաշել տուինք պատրիարքարան, Ներքին Գործոց Նախարարութեան և Բ. Դուռը, անկէ ի զատ

որքան ջանացինք և համազեցինք որ սպանեալի բնակերները ճշմարտութիւնը յայտնեն՝ ռակայն ցարդ ծածկուած կը մնայ, զի վախցան յայտնելէ, թէ մի դուցէ իրենք ալ ընկերին բաղդակից բլլան ապագային:

Գ.— յեղիպտոս հրատարակուած «Արշալոյս» թերթի Զորեքշարթուան 8 | 2 | Հոկտ. ի 514—41 թւոյն մէջ «Բաղէշի արհաւիրքներէն անոնք կուլան, ուրիշներ կը խնդան» վերնագրով «Տարագիր Պիթիսցին» կ'ամբաստանէ զիս իբրեւ վասակ պատճառ եղած յեղափոխականներու ոչնչացման, մինչդեռ ակնարկուած և դաւաճանութեամբ Սասունի մէջ նահատակուած Սերովբ—Աղբիւր և ընկերները օրերով տանս մէջ պահած եմ, և յաճախ նիւթապէս ալ օգնած եմ:

Սերովբ—Աղբիւրի և իր բնկերց տանս մէջ պահուիլը ծանօթ դաւաճաններէն կառավարութեան լուր տրուած էր և այն ատենի զինուորական Ֆէրիզ Ալի փաշան օրուան առաջնորդ Եղիշէ Ծ. Վրդ. Զիլինկիրեանի ներկայութեան ըսաւ ինծի Քաղաքապետարանին մէջ «Յակօր» դուն ալ Սերովբ փաշան տունդ կը պահես եղբ»։ Առաջնորդը հերքեց և այդ կերպով խնդիրը փակուեցաւ:

Երբ ես Բաղէշի արուարձաններէն կամախ գիւղի մէջ 30 տարի առաջ ունեցածս 10 կտոր արօտավայրերէն ի զատ որեւէ գիւղացիի մը հետ առևտուր մը, դործ մը չունենամ, կեանքիս մէջ գիւղացիէ մը տոկոս առած չը լինիմ (զի ինչպէս ըսի գործ չունիմ) և ուէ առիթով յարաբերութիւն չունենալուս զանոնք չը ճանչցած անձնականապէս՝ ի՞նչ կերպով Թուրք աղաներուն միանալով կրնամ յիշեալ աղաներուն իւրացնել տալ գիւղական կալուածները:

Առևտուրս և շահս կայացած է առևտրական շրջանի մէջ մտնելէս մինչև հիմա ընդհանրապէս կազ և

շաքար և Այնթապի մանուսոյ սպառումով։ Ուրեմն ըստ Տարազրին սահմանադրուիլը հակառակ է վաճառականական շահերուն։ այս ինչ հակասութիւն, սահմանադրութեամբ պիտի վերնայ ճանապարհներուն վերայ սպասող զոգներու աւարը, որուն ամէն տարի գրեթէ բաժին տուած ենք։ պիտի վերնայ ապառիկի կորստեան վտանգը, ընդհանուր և մասնաւոր կոտորածներու հետեւանքով եղած տաւրառութիւնք։ պիտի դիւրանան փոխադրութեան միջոցները, պիտի չէննայ մոզովութիւնը, պիտի բազմապատկի սպառումը և հետեւաբար բազմապատկուին շահերս, ամէն վայրկեան ցամաքելու վտանգին ենթակայ եզող պղտոր ջուրերու մէջ կրնայ ապրիլ ձուկը, թէ վճիռ գետերու յորդառատ ջուրերու մէջ։

1895 ին Միւֆէթիյի պաշտօն առած չեմ, Մազպաթա ստորագրած չեմ, եթէ Տարազիւ հաստատէ կեանքիս մէջ կաշառք ծռնելս՝ զրկանք ընելս՝ անհատի եկեղեցիի կամ վանքի և նոյն իսկ առևտուրիս մէջ խարդախ լինելս՝ կընդունեմ իւր ամբողջ ամբաստանումներն իբրեւ ճշմարտութիւն։ Յաճախ կառավարութեան մէջ պաշտօն վարած եմ բայց բնաւ պատուանշան չառնելէս ի դատ 1895 ին Թահսին փաշայի կողմէն բանտարկուեցայ իբրեւ Սասնոյ յեղափոխութեան մասնակից, վկայ է Մշոյ Առաջնորդ Տէր Ներսէս Մ. Վրդ. Խարախանեան նա ևս մեզի բանտակից էր։ Բայց ոեւէ մասնակցութիւն ունեցած չլինելս կը խոստովանիմ, և 1905 ին վերաքննիչ Ատենի մէջ հայ ընկերիս հետ Զրնոր գիւղացի Մինաս անուն յեղափոխական երիտասարդը անպարտ արձակելու համար պաշտօնանկ եղայ։

Սոյն երեք յօգուածներու հեղինակը միւլնոյն անձնաւորութիւնն է, որ կամ ինքը գրած կամ ուրիշնե-

րը թեւադրած է գրելու :

Եթէ իր ըսածները ճշմարտութիւններ են, զի՛հա-
կը վար առնելով հրապարակ թող ելնէ, խօսինք իր
հետակայն ընթերցողք, վստահ եղէք որ այդ մարդը
իւր գիմակը վար չպիտի կրնայ առնել, որովհետեւ գի-
մակի ներքեւէն դուրս պիտի գայ անբարոյական, յեղ-
յեղուկ, անխիղճ աննկարագիր մէկը, որ արտասահմա-
նի թերթերու մէջ կը գրէ ճիշտ 'ի հարկին ծածկուած
մնալու նպատակաւ :

Բռնակալութեան ժամանակ պատուաւոր անհատի
մը զէմ հակակրութիւն ունեցող անխիղճներ լրտեսու-
թեամբ վրէժխնդիր կը լինէին, այժմ ատոնք իրենց
գերերը փոխած են, փոխանակ կառավարական լըրտե-
սութեան կեղծ անուներու տակ ազգասիրութեան
քօղին ներքեւ պաաստանած պատուաւոր մարդեր կ'ամ-
բաստանեն իրրեւ ազգադաւ. ժամանակն և պարագա-
ներ 'ի նկատ առնելով վերջինը առաջինէն աւելի զա-
ղիր չէ՞ :

Այս տեսակ կեղտոտ բարքերուն հրապարակ չը
տալու համար պարտք կը դնեմ «Զանգակ»ի «Գործի»
և «Արշալոյս»ի խմբագիրներուն վրայ որ այդ կեղծ
անուներէ չը խաբուին, ու այդ ստորագրութեանց
խտկական անուները ցոյց տան :

Ազգային շրջանակի մէջ, Հայ Յեղափոխականաց
Պօնթօլիին ներքեւ անոր հետ դատաստանի ենթարկ-
ուինք, ես իմ մասին դրաւ կը դնեմ 50 լիւրայ եթէ
կարենայ սոյն զրպարտութիւններէն մին հաստատել :
Իսկ նա մէկ չորրորդ մասը միայն :

ՅԱԿՈԲ ՔԷՆՏԵՐԵԱՆ

Բաղէշ 4 Նոյ. 1908

Մանղումէի էֆէնար 1908 Նոյեմբ. 4-17

ՏՐԴԱՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԵԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ ԴԷՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

«Ձի եթէ լռելով լռեսցես 'ի ժամանակիս
յայսմիկ՝ այլուստ լինի օգնականութիւն
ևւ փրկութիւն Հրէից (Հայաց), այլ դու եւ
տուն հօր քո կորնչի»:

ԵՍԹԵՐ 4. 14

Տրդատ եպիսկոպոս Պալեանին յառաջ բերած
պաշտպանողական պատասխանը Մանղումէի մէջ՝ ինք-
նին թէև տարտամ ու խղճայի, բայց միևնույն ժամա-
նակ ազնիւ զգացում մըն ալ կը խառցնէ իր մէջ, իր-
ոեյեան խառնովանելով իր պարտականութեանց թե-
րացումներն կամ պատապարտելի կողմերը: Կառավա-
րութիւնը իրր քօմքէ կամշիրքէ կասկածելի աչ կը նայէր
ինն, կ'ըսէ: Ազատութեան նոր շրջանին իրենք զիրենք
արդարացնելու և երևոյթները փրկելու մասին բոլոր
հին բէմիմի յանցապարտներուն պատրաստարան յան-
կերդն է այս, բայց ո՞վ կը հաւատայ:

Յեղափոխական անձնութիւն մը Քահանայ մեռնող-
րած ըլլալը, վանքին մէջ արգիլուած երգեր երգուիլը ևւ Ազգա-
յին պատմութեան դասեր տրուիլը, կասկածելի ցոյց տուեր
են Սրբազանը, ասոնք այնքան սովորական ու յեղեղ-
ուած յիշատակութիւններ են որ մէջ բերելն անդամ
տղայամոռութենէ զատ ուրիշ գաղափար չեն ներշնչեր
ուէ: ողջախոհ մէկուն:

Մենք չենք պնդէր թէ Ժիրայրը դուք ձերբակո-
յել տալով, կախել տուիք, բայց քաջ գլխինք իէ
Ձեր անպատեհ ու քսու ընթացքով քաջայերեցիք զին-
ուորական ատեանի անդամները, և անոնց հետ հաւ-

մախորհուրդ գործելով բոլորովին մտանգեցիք արդէն րանտարկուածներուն կաշութիւնը Ձեր և Ձեր համախոհներուն (պատմաճը խայիպի) ստորագրութեամբ: Վստահաբար ըսիք կառավարութեան թէ այլ ես չարերու Հայ խռովարարներ մնացած չին: Նոյն խոսի իր արդէկներու կողմէ կրհաւաստուի թէ Ժիրայրը կախելու համար կառավարութիւնը Ձեր ձեռքէն թողորի մ'աջ առաւ, ի՞նչ էր այդ թողորիին պարունակութիւնը արդեօք, դուք կըսէք թէ կեդրոնակ սն խառն ժողովոյ որոշմամբ Կ. Պոլսոյ պատրիարք Աշրգեան Սրբազանէն հրաման կ'ստանամ եօզդատ երթալու եւ առաջնորդական ընտրութիւն մը կատարել տալու համար տեղւոյն ժողովոյն նախագահելու: Սխալ է՞ ասիկա, ճիշտ այն ատենն էր որ պատրիարքարանէն հրաման կ'ստանաք եօզդատ մեկնելու, պահ մը ընդունինք թէ այդ այդպէս ելած ըլլայ, ապա որումն Ձեր գրութեան մէջ ինչո՞ւ չէք բացատրեր Ձեր պաշտօնի կիողասմանց արդիւնքը, որո՞նց հետ պիտի կատարէիք ընտրութեան գործը, քանի որ քաղաքին բոլոր երեւելիները բանտարկուած էին, բացի Արսլանեան Գերդաստանի անդամներէն, Բանտի մէջ պիտի կատարէիք առաջնորդական ընտրութիւնը, դուք որ՝ Սրբազան հակառակ բանտարկելոց կրկնակի թախանձանքին չի զիջանեցաք գէթ մէկ անգամ այցելել բանտ, և հոգեւորապէս մխիթարել այն խելճ տառապեալներն որ թուով 300 ի չափ էին ողջ են այսօր և վկայ են գրածներուս:

Ոչ Սրբազան, դուք կառավարութեան հրամանաւ եկաք եօզդատ՝ մի այնպիսի ատեն որ ոչ թէ առաջնորդական ընտրութեան՝ այլ անմեղ Ժիրայրը կախաղան բարձրացման նախագահած եղաք, բոլորովին կոյր գործիք դառնալով բռնակալ կառավարութեան ձեռքը: Ո՛հ, չենք սպասեր երբեք:

Կ'ըսէք. «Որ մըն ալ կանուխ լուր ելաւ որ Մօրուք անուամբ ճանչցուած Հայ Յեղափոխական մը կախաղան հանուեր է»։ Ո՛հ, Աստուած իմ, իրողութիւնները ինչպէս կը խեղաթիւրուին, նոյն իսկ բարձրաստիճան եկեղեցականի մը բերնին մէջ։ Մսւթ ժամերուն մէջ գիշերն ի բուն կառավարութեան հետ համախորհուրդ խորհրդակցողը միթէ չի՞ գիտեր կախաղանի մահուամբ յաւէտ ողբացեալ մարտիրոսին մարտիրոսանալը։ Սրբազան Հայր՝ այն գիշեր որ գիտէիք թէ առտուան գէմ Ժիրայրը պիտի կախուեր, արդեօք ի՞նչպիսի հանդիսութուն մը քաշեցիք . . . Կ'երեւի թէ խղճերնիդ Կեսաբիոյ Ս. Կարապետի Ձեր միշտ պարծանքը սեպուած գպրոցին թանգարանին մէջ դրեր և այնպէս եկեր էք Եօղզատ։ Այս սրտածմլիկ պաշտպան ի սուգ համակեց ամբողջ քաղաքին Հայ ժողովուրդը, ճիշտ է, քանի որ գիտէիք այս, ինչո՞ւ մանանխի մը չափ խղճահարութիւն, ցաւակցութիւն կամ գէթ սրտի բաբախում մը չունեցաք այդ կախաղանի ստեղծած ցաւաոթի՞ պարագային հանգէպ։ —Հիմա՞ կը հասկնաք այդ պարագային սրտածմլիկ ըլլալը։ Մեծ և փոքր լացինք Ժիրայրին համար և մանաւանդ մենք լացինք, որովհետեւ մեր ամուսիններն ալ այդ պահուն բանտարկուած ու մահուան դատապարտուած ըլլալով՝ քիչ մնաց այդ սե քաղղին պիտի արժանանային. եթէ Ձեզի պէս համայն աշխարհ քար սիրտ կտրեր։

«Մօրուքին բուն անունը չէին գիտեր»։ Մարտիրոս էր, ուրիշ անուամբ Գալուստ, անծանօթ չէր այն մեծ անձնաւորութիւնը իր Յեղափոխական բեղուն գործունէութեամբը, այս բոլորը Ձեզի ալ յայտնի էին, բայց յաշս Ձեր Յեղափոխական կեանքն ու գործունէութիւնը այն ատեն դատասպարտելի արարք մըն էր։

«Սյս տխուր վիճակին հանդէպ անկարելի էր անտարբեր մնալը, ուստի Մէմտուն փաշային երթալով զրաւորապէս հաղորդեցի բողոքս և երկու կամ երեք օր վերջը մեկնեցայ Յօզղատէն»։ Ներուի ինձ համարձակութեամբ ըսելու թէ՝ բացարձակապէս սուտ են ասոնք, հերքելն անգամ աւելորդ է։ Ինչ էր Ձեր զրաւոր բողոքին պարունակութիւնը. կրնա՞ք խմբադրել ու տալ մեզի. արդեօք կը կարծէք թէ ձեր թագրիւր կամ բողոք տուած ըլլալը չենք կրնար ստուգել Մէմտուն փաշայէն, որ թէև անկեալ բայց ողջ է։

Ժիրայրին կախուելուն ճիշտ հետեւեալ օրը առաւօտուն մեկնեցաք Յօզղատէն ժամը երեքին, ոչ թէ երկու կամ երեք օր վերջը։ Ինչո՞ւ այս շտապումը, Սրբազան, եթէ դուք առաջնորդական ընտրութեան համար եկած էիք, ինչո՞ւ ժիրայրին կախուելէն անմիջապէս ետքը կը մեկնիք ընդ հսկողութեամբ երկու ժանտարմաներու, ինչո՞ւ այդ ժանտարմաները ձեզի ընկեր տրուեցան։ Ժիրայրը կախաղան հանուելէն ետք ալ դործ չիկար ձեզի. անմիջապէս մեկնելով հասկցնել ուղեցիք թէ մնացած բանտարկեալներն ալ թող իրենց արժանի պատիժը կրեն։

«Անոր (Ժիրայր) մարմինը երբ առաջնորդարան բերուեցաւ, ոմանք առարկեցին թէ բողոքական է և յանձնուեցաւ բողոքականներուն։ Բայց անոնք ալ չընդունեցին»։ Ինչպէս ականատես եղողները գրեցին, դուք էիք միակ առարկողը թէ Ժիրայրը բողոքական է, ձենէ ոչ ոք այսպէս բան մը ըսած էր, խեղճ Ժիրայրին մարմինը չընդունելու համար Ձեր ամէնէն ցայտուն փաստն ու առարկութիւնն էր ասիկա, որ պոռացիք հաղարապետին երեսին երբ այն ձեզմէ աւելի խղճահար՝ կը ներկայացներ ձեզ թաղուելու համար քրիստոնեայի մը մարմինը, դուք յուղարկեցիք բողոք-

քականներուն, անոնք տիրով ընդունեցին նահատակը
դէժ ժողովարանէն ներս, դուք եկեղեցիին դուրսի
դռնէն ալ ներս չտուք:

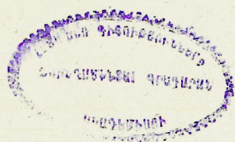
Ի մէջ այլոց յարած էիք թէ «քանի որ բողոքա-
կանները հիւրընկալած էին ողջ եղած ատեն իրարու
ձեռքէ խելով, անոնք կրնան թաղել անոր անշնչաց-
եալ մարմինն ալ»: Ուրեմն, ի՞նչ գիտէք թէ ան բո-
ղոքական է, հիմա՞ խղճի խայթ կ'ունենաք ըսելու,
«թաղումն ալ կատարուեցաւ առանց կրօնական արա-
րողութեան. քրիստոնեայի մը այսպէս թաղուիլը ցա-
ւալի է արդարեւ»: Չէիք գիտեր այն ատեն քրիստոնե-
այ ըլլալը, կոպտա՛շտ մըն էր, հերետիկոս կամ ան-
հաւատ մը, եթէ այդպէս ալ եղած ըլլար կառավարու-
թեան կողմանէ ձեզի ներկայացած անշնչացեալ մը
կրնայիք հողին տակ ծածկել, ո՞ր կողմէն պատասխա-
նատուութիւն կ'ալ յանդիմանութիւն պիտի դար ձեր
վրայ: Եթէ կարգացիք զխառնեալ Աղբիւր—Սերովրէ
նահատակին ողբերգական և սրտաճմլիկ թաղման ա-
րարողութեան նկարագրութիւնը որ ամէն հայու սրը-
տէն արիւն և աչքէն պղտոր պղտոր արցունք հոսեցուց
արդեօք ի՞նչ ազդեցութիւն գործեց ձեր վրայ, ընթեր-
ցողներուս կը թողում զանազանել երկու կղերական
դէմքերու հակապատկերը, րովանդակ սրտի յօժարու-
թեամբ կրելու (այդ դատապարտութիւնը, ըսելիք չի
կայ այս խռատովանութեան. արթնցնող խղճի մը ար-
դար ձայնն է այս, միայն թէ շատ ուշ է:

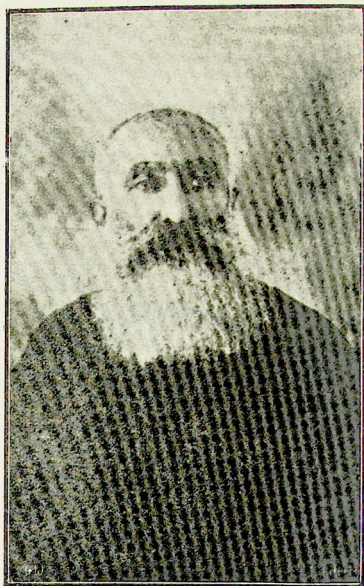
«Պաշարման վիճակ հրատարակած էին Եօզղատի
սանճաղին վրայ, շատ մը հայեր բռնտարկած էին,
տիրող այս վտանգաւոր կացութեան առջև, ամբողջ
ժողովուրդը սարսափահար եղած էր:» Երբ Եօզղատ
հասնելով տեսաք այս սարսափահար վիճակը իբրև հո-
գեօր Հայր ինչո՞ւ թերացաք Ձեր Սրբազան պարտակա-

նութեանց մէջ, ինչո՞ւ վախցաք Ձեր զաւակաց իրաւունքները պաշտպանելու: Մենք կը խորհինք թէ պարտաճանաչ եկեղեցականի մը համար այդ սեռ սարսափելի օրերուն վճռական ու հոգեբանական վայրկեաններուն չափ պատուական ու նուիրական ժամանակ մը չէր կրնար գտնուիլ, իր ազգին զաւակներուն ազատութեանը նուիրուելու: Եթէ նոյն իսկ այդ նուիրագործումը մահուամբ փոխարինուեր: Հաւատարիմ չըգտնուեցաք Ձեր վեհ կոչումին, ինչո՞ւ չմրոնեցիք թէ թերեւ այդ սեռ սարսափելի օրերուն համար կոչուած էիք հոգեւոր հովուութեան: Սըրբազան, դուք Ս. Գրքին այն հրեայ կնոջ չափ ալ գութեալ կարեկցութիւն, զգացում եւ ազգասիրութիւն չունեցաք Ձեր զօրազգ ազգին զաւակներուն սարսափահար լիճակին ու տառապանքներուն հանդէպ, այն կնոջ որ Նսթեր անուամբ կը յիշատակուի Հին Կտակարանի մէջ, ան իր ազգին ճգնաժամին որոշեց կամ իր դիրքը վտանգել եւ կամ իր սզողը ազատել, «Եթէ մեռնիմ» թող մեռնիմ ըսաւ իր պարտականութեան վեհ զգացմամբ, դուք չի կրցաք հետեիլ այս բարի օրինակին: Անցան այդ սեռ սարսափելի օրերը: Ազատութիւնը հասաւ ուրիշներու միջոցաւ, եւ այդ Ձեր մարմինը չընդունած մարտիրոսներու զոհարերութեամբ բայց դուք ծանր պատասխանատուութիւն հրաւիրեցիք Ձեր վրայ, ձեր խիղճին, ձեր աչքին եւ Աստուծոյ առջիկ:

Սրբազան, մեր գիտցածներովը կ'ամբաստանենք ձեզ խղճի մտօք. քաւիցի որ կրօնական մը յանիրաւի դատապարտելու ահաւոր պատասխանատուութիւնը ստանձնել յանդգնինք:

Բան մը կ'ըսպասենք ձեզմէ: Առանց խուսափողական շեշտումներ ունենալու, հաճիք հրապարակաւ

խոստովանիլ ձեր մեղանշումներն. ձեր կոչման նուիրականութեան առջև ասիկա կ'ըսեմ, որովհետեւ կը տեսնեմ որ Ձեր արարքներուն դատապարտելի կէտերը խոստովանելու թաղուն ճիգ մը կայ ձեր գրութեան մէջ, գովելի է այս զգացումը: Ուրեմն ներեցէք որ հաճելի առաջարկ մը ներկայացնեմ ձեզի: ԵՅէ՛ զուք բովանդակ սրտի յոժարութեամբ պատրաստակամութիւն ցոյց տաք ձեր իսկ ծախքով Ժիրայրին մասունքներուն վրայ— որ վերջերս թաղուեցաւ եկեղեցւոյ մէջ յաւէրժայիշատակ Գեղեցիկ Երբիմ մը կանգնել, ու Եօզղատ երթալով զայն նուիրագործել ձեր նախագահութեամբ— յոյս մեծ ունիմ թէ, ձեր այս քրիստոնէաւլայել խոնարհամտութեամբ և գիշումով՝ ոչ թէ միայն անմահ Ժիրայրին ոսկերոտիքը պիտի խայտան ու հոգին պիտի ցնծայ, այլ համայն Հայոց և մեր ներողամտութեանը պիտի արժանանաք: Այս էր իմ խոնարհ առաջարկս իբր Եօզղատցի, երբ չի համակերպիք՝ մի գուցէ անել ճամբաներու մէջ իշնաք: Եւ որով կրկին վիրաւորած պիտի ըլլաք մեր սրտերը, որ արդէն խոր խոցուած են մեր Ամուսնոց բազմամեայ բանտային չարչարանքներովը:

Տիկ. Ազնիւ Տօքթ. Տ. Սիինի

Փականակ Դեկտ. 19 1908

ԲԱՅ ՆԱՄԱԿ

Առ Գեռ. Տ. Եղիշէ Ծ. Վ. Զիլիմկիրեան
Գեռ. Հայր,

«Բիւզանդիոնի» 3665 թւոյն մէջ կարդացի
Ձեր Սերովը—Աղբիւրի մասին հրատարակած յօդուածը.
Հատ զգացուեցայ, զուք յիշատակեցիք անոր հերոսական
մահուան պարագաները զգայուն տողերով, և

ինչպէս զուք «նոյն զիչեր անսուաղ և անքուն ան-
յուցած էիք», իսկ ես քանի քանի օրեր այդ անմահ
նահատակի հետ մէկտեղ նստած տանս մէջ և մէկտեղ
մեր ցուերը իրարու բացած էինք, իրրեւ երկու բա-
րեկամներ:

Ես չատ զգացուեցայ նոյն տողերէն որ կը գրէիք
«Պարզ և ջինջ երկինք մը կար, և զիչերն անլուսին
էր. շողշողուն բլւրաւոր աստղեր կը պլպլային երկ-
նակամարին վրայ ու անքթիթ վկաներ էին թաղու-
մին սարսաղագեցիկ արարողութեան և տխուր տեսա-
րանին օրուն մահը հաղուադէպ է մարդկային ողբեր-
դական կիանքին մէջ»:

Նոյն րոպէին այս տողերը կարգացած պահուս,
մօտակայ սենեակը գացի, ուր անցուցեր էր Ազրիւր
Սերովբ իր կեանքին մէկ քանի օրերը, ամբողջ անոր
յիշատակները մտքիս մէջ արթնցան եւ խորապէս
յուզուեցայ:

Սահմանադրութեան եւ ազատութեան օրերին
հասած ենք, այդ տեսակ թանկագին զոհերու արիւնով
մենք տիրացանք ազատութեան:

Բայց ցաւ ի սիրտ կ'ըսեմ որ տեղացի քանի մը
անձանց հետ նա և մեր անունն այ յիշուած էր, «Զան-
դակ» օրաթերթի Օգոստ. 24 ին 11 թւոյ, Բ. րորդ
«Գործ» օրաթերթի Սեպտ. 19 Ուրբաթ օրուան, «Ար-
շալոյս» թերթի 8, 21 Հոկտ. 513—41 թուույն իմ գէ-
մըս ինչ ինչ զրպարտութիւններ գրած են. ինծի ան-
ուանարկած են հակասահմանադրական և նախկին բէ-
ժիմի օրով կոռաւարտութեան հետ միացած հայերը
կեղեքող:

Հայր Սուրբ զուք մեր քաղաքը գտնուած էք, կը
յիշէք մի օր երբ միասին Այտընի երկրաշարժին սու-
թիւ քաղաքապետարանին մէջ նպաստ կը հաւաքէինք.

և նոյն մասնաժողովին երկուքս ալ անդամակցած էինք, Գէրիք Ալի փաշան ինձ դառնալով ըսաւ քու ներկայութեան.

— Յակոբ, ֆէտայի Սերովը փաշայը էզլինտէ սաղլըյօրսըն պէն պիլիրիմ:

Եւ իսկապէս Սերոբ մեր տուն երբեմն գտնուած ևս ալ պահած եմ:

Տեղւոյս հանրածանօթ դաւաճան կուսակալին կողմէն քանիցս բարեկամական տեսակցութիւն պատրուակ բռնելով Սերոբ—Աղբիւրը յրտեսելու եկած էին մեր տուն, սակայն նախախնամութեան մէջ խաղի չնորհիւ ազատուեցանք, եթէ ոչ ամէն ինչ կորսընցուցած էինք:

Ձեռքդ խղճիդ վրայ դիր Հայր Ս. դուք ինչպէս որ Գէրիք Ալի փաշայի առաջ ինձ պաշտպանեցիք, հիմա կուզեմ որ հրապարակաւ մէջտեղ դաք և ես ձեր օրով ժողովրդեան ինչ վաճառութիւն ըրած եմ կը խնդրեմ հրապարակաւ դուք յայտնէք:

Թող փաստեր խօսին և ցոյց տան թէ ներկայիս ո՞վ է հակասահմանադրական, բացէն ի բաց հրապարակաւ կը յայտարարեմ, ո՞վ կ'ուզէ ինձ ամբաստանել թող հրապարակաւ մէջտեղ կայնի և փաստերով խօսի: Ապա թէ ոչ այդ բոլորը ևս զրպարտութիւններ կը նը կատեմ:

Մատչելով ի համբոյր Ս. Աջոյդ
Բաղէշ 11 Նոյ. 1908 ԹԱԿՈՒ ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ

ՃԵՐԻՏԷՅԻ ՇԱՐԳԻՅԷ

ԷՐՄԵՆԻԼԵՐԻՆ ՊԻՐ ՆԻԻՄԱՅԻՇԻ ԹԵՎԷՃՃԻԻՆ ՔՅԱՐԱՆԿՍԻ

Մէճլիսի մէպուսան ազալարընր ինթիսապ էտէ։
Ճէք օլան Գուլգափու վէ ճիվարը մինթէխիպը սոնի-
լէրին ինթիսապը տիւն խիթամ պուլուպ, բէյ գուլթու-
լարը ալայը իլէ սոգազլարը կէզտիրիլիլ վէ սոնրա
էօնտէն ասիլէրի մուզիքա վէ արգաստան էլլէրինտէ
պայրազլար օլան մէքթէպ թալէպէլլէրի վէ տաճա ար-
գաստան իւլէմայար մոլլուլար վէ հօճալար վէ պունյարլա
պէրապէր Տ. Եղիշէ, Տ. Նիկողոս, վէ Տ. Տիրայր Վար-
դապետլէր, վէ Մայր Եկեղեցի քանանայարը վէ տաճա
արգաստան բէյ գուլթուսը թիւ բթլէր վէ էրմէնիլլէր էլ-
լէրինտէ թուլթմըլ օլուզլարը հալտէ կէօթիւրմէքտէ
խիլլէր։

Ալայ պու սուրէթլէ Պապը Ալիյէ կիթտիկինտէ
Սաաթազամ փսչա հազրէթլէրի օ սորատու Կանընտա
պուլընա՞ ինկիլթէրա վէ Իրան սէֆիրլէրի իլէ սատա-
րէթ պինէքթսլընա չըքմըլ վէ օրատու Տ. Եղիշէ Մ. Վ.
իլէ պիր իմամ վէ մէքթէպը հուզուզ թալիպէսինտէն
Գարեգին Հիքմէթ էֆ. պիրէր նուլթ ք իյրատ իթմիլլէր
վէ էհայի Կաշասըն Վաթան, Կաշասըն Իթթիհատ, Կա-
շասըն Սաաթազամ հազրէթլէրի իրատ էթմիլլէր տիր։

Ալայ թիճարէթ վէ Նաֆիա Նէզարէթի էօնիւնտէն
կէչտիկի սըրատու օրատու տախի թէվէճճիւնքեարսնէ
նիւմայիլլէր իճրա օլուսմուլ վէ թիճարէթ վէ Նաֆիա
նազըրը Գարբիէլ էֆ. հազրէթլէրի տախի էօնիւնտէ
չըզըպ ալզըլար Վուգու պուլմըլ տրր։

Ալայ այնը սուրէթլէ պէլլէտիյէ տայիրէսինէ կիտիպ

գութը թէսլիմ էթմիշ տիր:

«Թանին» կազէթասը տիւնքի մէրասիմտէն պահս էտէրէք տիյօր, «Պուստա գալպիմիղի տահա ալի հիսս-լէրլէ մէշհուն իտէն պիր շէյ վարտըր քի օ տա էր-մէնի վաթանտաշլարըմրզըն սէվկիլիւ վաթանըմրզա շայանը թագրի պիր հիսսը միւշթէրէքի համիյէթլէ մէրպութ օլտուգլարընը կէօրմէք իտիւ Շուսօն զէման-լարտա գալպիմիղի միւթէլիմ իտէն չըկընճա հարէ-քէթլէրտէն ֆէնա նիւմայիշլէրտէն սօնրա թիւրքլէ-րի իւլամ ունսուրլարընա խուսումէթլէ իթհամ իթ-մէք իսթիյէնլէրէ գարշը էրմէնի վաթանտաշլարըմր-զըն տիւնքի հարէքէթի էն իսքեսթ էտիճի պիր ճէ-վապ իտիւ Վաթան, մէմլէքէթ, միլլէթ մուհապպէթի վաթանիյէ նէ տէմէք օլտուղընը պիլմէյէն մէնաֆիի միլլիյէմիղէ թէալլիւք էտէն խուսուսաթտա պիլէ տիւշմէնլէրիմիղտէն տէրսը թէշվիդ վէ թէճի ալմագ-տան ութանմայան պօշ գաֆալըլար իպրէթ ալսընլար:»

Տախիլիյէ նազըրը Հապզը պէյ տիւն Գում Գափու-տան կէլէն ալայըն Պապը Ալիյէ վիրուտինտէ հազըր պուլունուպ գարշըլտարգտան սօնրա մագամրնա ալ-տէթինտէ «Եէնի կազէթա» մուխպիրի իլէ իճրա էլլէ-տիկի միւ շտգաթտա շու սէօղլէր՝ սէօյլէմիշ տիր:— «Կէօրիւյօրսընըզ եա էրմէնի վաթանտաշլարըմրզըն շու սիրուրը մէշրուէլէրինէ նասըլ ճիւլլէթէն անսա-միմիւլ գալպ իշթիրագ իտիյօրզ, Պուսուրէթլէ կէ-լէնլէրէ գարշը տայիմա բէք սամիմի բէք գալպի պիր հիւսնը գապուլէ ամատէյիմ մագամրմա տախի կէլմիշ օլսալար էն ալի մէվզրտա եէրլէրի վար տըր, հազըլ միւթալէպաթլարընը տախի օսանմատան տինլէրիմ, պու պիր վազիֆէ տիր:

Օնը իյֆա էլլէմէքլէ միւթթէխի օլընըր:

Ֆագաթ պու միւթալէպաթ թէհախա շէքլինի ալըր

մուղայիրը գանուէն մուղայիրը ուսուչ վէ էտիպ պիր
թարղ ալաճագ օլուրսա օ վաղրթ իշ տէյիշիր, պէօյլէ
թէհտիտաթ վէ միւթալէպաթա թիւֆէնկ տիպճիկի իլէ
մուղապէլէ իտէրիզ:

Պուէն Բոււլար իշուէն սէօյլէմէյօրոււմ, ճիւմլէմիզ
իշուէն միւսաւի մուամէլէ իճրա օլուէրր:

Մէղքիւր կաղէթա տիւնքի ղէյնէթ հազզընտա
շու սաթըրլարը տախի եազրյօր.—

«Հարպիյէ նէզարէթինէ կիտէն հէյիէթ միյանըն-
տա էրմէնի բուհանիյէրինտէն պիր զաթ թարաֆրն-
տան բէք բարլաք պիր նութք օգոււմուշ վէ մուամ-
յիլէյն «իշթէ վաթանը մուղատտէսիմիզին թօփրա-
ղընը էօփիւյօրոււմ» տէյէրէք սէօղիւնէ խիթամ վէրմէ-
սի իլէ հէման եէրէ էյիլիպ մուղատտէս վաթանը գու-
ճազլամըլ տրր, պու հարէքէթ օրատա պուլընանլարըն
ճիւմլէսինին կէօղլէրինի եաշարթմըլ վէ հէրքէս շու
միւսարէք թօփրաղը պիւթիւն հիսս վէ մուհապպէթ-
լէ էօփմէք հաւլէսիյլէ եէրէ զափանմըլ տրր, էրմէնի
վաթանտաշլարըմըլ պիւթիւն պու հիսսիյաթը ալիյէ
իլէ օսմանյըլըզլարընը պիր տահա կէօսթէրտիյէր իշթէ
օսմանյըլըզըն հըսսիյաթը նէճիպէսի պու թարղտա
թէճէլլի իտէր, ուխուլէթ սամիմիյէթ պու կիւնլէր-
պէլլի օլուր, շու մէօհթէրէմ վաթանտաշլարըմըլա
պէրապէր օնլար կիպի դարտաշլարլա նալիլ օլտու-
ղըմըլ իշուէն քէնտիմիզիտէ թէպրիք իտէրիզ:

Սերվէթը ֆինուսն սալը 11 Թշրինըօանի, սէնէ 1324

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷԱՏՈՒՓԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ ՆԿԱՐԱԳՐԱԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ

ԷՐՄԵՆԻ ԳԱՐՏԱՇԼԱՐԸՄԸԶԸՆ ՀԱՅԵԱԹԸ
ՎԱԹԱՆՓԷՐՎԷՐԱՆԵԼԷՐԻ

Տիւն Պուստգափու վէ ճիւղարը ինթիխապաթը խի-
թամ պուսթը օլմասը մինասիպէթիյէ էրմէնի վէ թիւրք
միւսնթէխիպը էվլէլէրինտէն էհալիտէն միւթէչէք-
քիւլ պիր հէյսէթ բէյլէրին պուլունտըղը սանտուքի
էյատէյի ինթիրամտա պուլունտըրտըղարը հայտա
սաաթ 9, 5տա Պապը ալիյէ վէ իթթիհատ վէ Թէ-
րազըղը ճէմիյէթի մէրքէղինէ կէլմիչլէր տիր:

Պու հէյսէթ մէնանընտա մահալլաթը էյինմէսիյէ
Պուստգափու էրմէնի քիլիսէլէրի մէրխասայարը վէ
զուլթը չէրիֆ Բաթրիքլիկի Տէրսաատէթ վէքիլի Նզի-
չէ Զիլինկիրեան էֆ. պուլունմաքտա խաի. հէյսէթին
էօնիւնտէ հարպիյէ նէղարէթինտէն կէօնտէրիլէն պիր
պանտօ միւզիքա իլէ պիր մըզտար բիյատէ վէ սուվարի
ասաքիրի կիթմէքտէ, էրմէնի մէքթէպ թալէպէսի
թարաֆընտան Հիւրրիյէթ Վաթան մարչլարը թէ-
րէննիւմ իտիլմէքտէ խաի:

Ինթիխապ սանտըղարը պէյազ զըրժըզր թիւլէր,
դօրտիլլար վէ չիչէքիէր իլէ թէզիին իտիլմիչ պաչ
իւսթիւնտէ թաչընմաքտա պուլունմըչ խաի:

Հէյլէթ Պապը Ալիյէ կէլտիկինտէ Սատրազամ փա-
չա տախիլիյէ նազըրը Սատարաթ միւսթէչարը վէ օ

սրբատա Պապը Ալիտէ պուլընան Ինկիլթէրա վէ Իրան սէֆիրլէրի պինէքթաշնա չըզմըշլար, վէ իհալի թա-
րաֆընտան շլտտէթլէ ալզըշլանսըշլար տըր:

Պու էսնատէ մուղիքա վէ թալէպէ թարաֆընտան վաթան մարչը թէքրար իտիտիքտէն սոնրա Եղիշէ Զի-
լինկիրեան էֆ. պիրնութք իրատ էյլէմիշ. պատէհու զըզըթաշ ճամիյը շէրիֆի քիւրսի շէխի հաֆըզ Մուս-
թաֆա էֆ.ի թարաֆընտան պէլիզ պիր տուա օզըն-
մըշ տըր, պուշնը միւթէազըպ Գարեգին Հիզմէթ էֆ.ի թարաֆընտան թիւրքլէրին էրմէնիլէրէ գարշը կէօս-
տիքլէրի ասար վէ մուխատէնէթտէն տօլայը թէշէք-
քիւր վէ արատաքի իթթիհատըն փայտար օլմասընը թէմէննի օլունարագ պիրնութք տահա իյրատ օլուն-
մըշ. վէ հազըր պուլընան էհալի հաշասըն իթթիհատ,
հաշասըն վաթան վէ միլլէթ սէտալարը ալուքա չըգա-
րըլտըզը կիպի Ինկիլթէրա սէֆիրի ճէնապլէրինին օրատա պուլունտըզընը կէօրէն էհալի հաշասըն Ին-
կիլթէրա աւազէսիյլէ միւշարիլէյհիտէ այրըճա ալ-
զըշլամըշլար տըր:

Հէյնէթ Պապը Ալիտէն իթթիհատ վէ Թերազըն ճէմիյէթինին նուրը Օսմանիյէտէ շէրիֆ սօղաղընտա
քեային մէրքէզինէ կէլէրէք էվլէյա շէխաւտէ Ազսէ-
րայ Գուճղաթու մէրքէզլէրի միւֆէթթիշի պին պաշը
էմին պէյ պիր նութք իրատ իլէ հուրիյէթի գանունը
էսասիյի մէշազզ վէ մէզահիմը ֆէվզէլաւտէ իլէ իս-
թիհաւ վէ միլլէթին սաատէթ հալընը թէէմին իտէն
իթթիհատ վէ թէրազըն ճէմիյէթի մշօթէրէմէսինէ
պէյաշնը թէշէքքիւր իթմիշ, հազըրընը ճիւմլէթէն
միւթէէսիր էյլէմիշ տիր:

Միւթէազըպէն գութսը շէրիֆ էրմէնի բաթրիզի
Տէր սաատէթ վէգիլի Եղիշէ Զիլինկիրեան էֆ. Օսման-
լըլըզը իթթիհատը Օսմանլըլարըն վէգայիֆը վաթան-

փէրվէրանէսինի պիր լըտանը մէթանէթլէ թասփիր
վէ պիր չօգ թասվիհաթը ճէլպ իթմիշ տիր :

Սօնրա երնէ գրգրլթաշ ճամիր շէրիֆի քիւրսի
շէխի Հաֆըզ Մուսթաֆա էֆէնտի թարաֆընտան պէ-
ջիզ միւլէսիր պիր տուա զըրահաթ օլուհմըշ : հազըրուհ
քիաֆֆէթէն իուլուսը դալպ իլէ ամինխան օլմուշ
տըր :

Պու համիյէթփէրվէր նաթըզլարա ճէվապէն ճէ-
միյէթ նամընա ազալի ճէմիյէթտէն վէ էրքեանը
հարպիյէ պիւպաշլարընտան Հաֆըզ Հազզը պէյ վա-
թանըմըզտա շախսիյաթտան դավմիյէթտէն էվվէլ օս-
մանլըլըզ վար տըր : Հիւրրիյէթ վէ սաատէթիմիզին
տէվամընը իսթէրսէք իթթիհատտան այրըլմայալըմ
մէալինտէ պիր նութք իյրատ էթմիշ տըր :

ԻՄԱՆՍԹ.— Բանախօսութիւն ըրած եմ նաեւ Կէտիկ փաշաի
վերին զօրանային առջեւ, հանրային կրթութեան եւ նաֆիայի
նախարարութեանց պաշտօնատուներուն առջեւ: Երկոքին նախա-
բարր (մին Նուրառնդեան Գափրիէլ էֆ.) պաշտօնատուներէն
վար իջած են շրջապատեալ իրենյ պաշտօնեաներով, որք ուն-
կնդիր լինելով քանախօսութեանց շնորհակալութիւն յայտնած են:

Իգտամ 1908 Գեկհ. 12 Թիւ 5226

ԻՍԹԱՆՊՈԼ ՄԷՊՐԻՍԼԱՐԸՆ

ԻՆԹԻԽԱՊԱԹԸ

Տիւն Իսթամպուլ մէպուսլարընըն եէվմի ինթի-
խապը իտի, պիւթիւն Սթամպուլ խալզընըն ազիմ
պիր թէհալիք, պէօյիւք պիր նէշատ իլէ ինթիզար
էյլէտիկլէրի պու եէվմը մէսուտէ մէճլիսի մէպուսա-
նըն քիշատընա պիր մուգատտէմէյի ինչիրահ թէշքիլ
էտիյօրըտը. սօգապլար տօնանմըշ պայրազլար միւթէ-
մէվվիճ պիւթիւն խալք պիր ասապիյէթը միւնթազը-
րանէ իչինտէ տօլաշըյօր իտի. ինթիխապաթըն քէմու-

լը սիւքիւնէթլէ իճլասը իչիւն փօսթախանէ պինասը
էթրաֆընտա նիշանճը թապուրի լլէ պիր զօրտօն թէ-
էսիս իտիյմլշտի, պիր թարաֆտան մէնթլիսիպը սա-
նիլէր թաղըմ թաղըմ վիրուտ իտիյօր, տիկէր թա-
րաֆտան րէյլէրինի վէրէնլէր պու միւհթէշէմ պինա-
տան ահէսթէ ահէսթէ չրղըյօրլար իտի:

Մինթէխիպը սանիլէրին իթաի րէյ էյլէմէլ'րինէ
թախսիս օլընան եէնի փօսթախանէ պինասընըն ի-
քինճի զաթընտա վտաի պիր սալօն մուամէլէյի ինթի-
խապիյէ իչիւն սիւրէթը մախսուսէտէ հաղըրլանմըշ,
թիւրք վէ Աճէմ խալըլարը իյէ թէֆրիշ թէզեին օ-
լունմըշ իտի, մուամէլէյի ինթիխապէյիտէ բուէսայի
բուհանիէյին հաղրր պուլունմասը նիզամնամէյի մախ-
սուս իղթիզասընտա պուլունտըղընտան մագամը մէ-
շէյխաթտան տէրս վէգիլի իյայիս էֆ. հաղրէթլէրի, էր-
մէնի փաթրիքխանէսինտէն Չիլինկիրեան էֆ. էրմէնի
կաթօլիկ փաթրիգխանէսինտէն Նիկողոս Պաղճեան
էֆ. քիլտանի փաթրիգ վէքլիլի եուսուֆ Աարիպ էֆ.
սիւրեանի կաթօլիկ փաթրիք վէքլիլի Ճիպրայէլ էֆ. ի
խախամ պաշը գայմաղամը վէ բոււմ փաթրիգխանէ-
սինտէն Բէնխամին էֆ. իզամ իտիլմիշ օլտուղլարըն-
տան ինթիխապ սալօնընտաքի մէֆղըյը մախսուստէ
վէ սանտրդա եաղըն պիր մահալտէ պուլունմագտա ի-
տիլէր, չէհիր էմինի իյէ հէյեթթը թէֆթիշէյէ աղասը
տախի սալօնտա իյֆայի վազիֆէ իթմէքտէ իտիլէր:

Մինթէխիպը սանիլէր սաաթ պէշտէն իթիպարէն
կէլմէկէ պաշլամըշլար տըր, մինթէխիպը սանի գա-
ֆիլէլէրինտէն պաղըլարը մուղիքալար թէրէննիւմ իթ-
տիկի հալտէ Օսմանյը սանճաղլարըյլա տօնատըլըն ա-
րապալարա բաքիպէն կէլմիշլէր տիր:

Գարթալ մինթէխիպը սանիլէրի տախի մուղիգա
իլէ կէլմիշլէր տիր, փօսթախանէ պինասընըն զա-

փուսը եանընտա փօլիսլէր իլէ մէմուրինը սայիրէ պուլունըյօրլար խի, գափունըն իքի թարաֆը մու- ազէզ օս փանլը սանճաղլար իլէ թէզեին օլունմուշ խի, հէր մինթէխիպը սանի ասաքիրը Օսմանիյէնին փօս- թախանէ պինասը էթրաֆընտա թէէսիս էթտիկի գօր- տանտան իչէրիյէ տախիլ օլմազտան էվլէլ մէնսուպ օլտրղը տայիրէի պէլէտիյէտէն վէրիլէն մազպաթայը հէյէթը թէվթիչէյէ մէմուրլարրնա իրայէ խիյօր, պա- տէհու պինանըն իքինճի գաթընա չրգար խի: սան- տըզ պաշընտա իզթիհամր մէն իչուն տէվայիրը պէլէ- տիյէտէն հէր պիրինին մէնթէխիպը սանիլէրի մու- խալիֆ սաաթլարտա իթայի րէյէ տաւլէթ խիլմիչլէր:

Ինթիխապ սալօնընտաքի մասսալար ի ղէրինտէ նամզէթլիքլէրի իլան էթմիշ զէվաթրն էսամիսի իլէ ճէմիյէթ նամզէթլէրինին խիմլէրինի հավի պիրէր վարազա պուլունտրղը կիպի սալոնա կիրմէզտէն էվլէլ գափու եանընտա պու վարազա կիրէնլէրէ թէվգի իթ- մէքտէ խիլլէր, մէնթէխիպը սանի հիյէթի թէվթի- շիյէնին տամզասընր հավի քեաղըտլարա օլ մէպուս նամզէթլինին խմինի եազտըզտան սօնրա ինթիխապ սանտըղընա հէյէթը մէզքիւրէ մէմուրլարընրն նէզա- րէթի ալթընտա օլարազ պիզպաթ աթըյօր, վէ մին- թէխիպը սանիլիք մազպաթասընը թէսլիմ իթտիյէտէն սօնրա սալօնըն տիկէր գափուընտան չըզըպ կիտիյօր խի:

Իթայի րէյ մուամէլէսինէ սաաթ պէշտէ պաշտ- նըպ սաաթ տօգուզ պուչուկսա խիթամ վէրիլմիշ տիր պիւթիւն մէնթէխիպը սանիլէր րէյ փուսըլայարընը աթտըզտան սօնրա շէհր էմինի հիյէթը թէթթիշիյէ ա- զասը տէրս վէգիլի խալիս էֆ, միլլէլը զայրը միւս- լիմէ բուէսայը բուհանիէսի թարաֆլսընտան սանտրգ թազտիմ խիլմիշ, պատէհու կիւլմէզ պիրատէրլէր թա-

րաճընտան հուղղարըն ֆոթօկրաֆիյէլէրի , ալընմըշտըր մուամէլէյի թագտիմիյէնին խիթամընը միւթէազըպ զէվաթը մէղքիւրէ ըէյ փուսուլալարընը հափսանաւըզը փարմաք խզէրինէ ալարազ ալթ դաթա ինտիրմիշլէր հազըր պուլընան արապայա վազ իթմիշլէր , արապանըն իշինտէ պիրինճինըշանճը թապուրը էփրատը օամանխի պուլունտըզը հալտէ փօթախանէ ճիւվարընա Պապը Ալի ճատտէսինէ թօփանան էհալինին մէսէրէթքեարանէ այզըշլարը արասընտա շէհիր էմանէթինէ նազլ խիլմիշլէր տիր :

Ումոււմ իսթամպոյ միւնթախիպը սանիլէրին աւտի պէշ եխզ օն իւշ նէֆէրտէն իպարէթ օլուպ պուլարտան պէշի խպաթը վիճուտ իթմէմիշլէր տիր :

Սանտըզը շէհիր էմանէթինէ նազլ խիլտիքտէն ոօնրա սաաթ օնտա հէյսէթի թէվթիշէյէ մուվաճաաւընտա ըէյ փուսուլալարը թասնիֆ էտիլմէքտէ պաշլանմըշ վէ կիճէ սաաթ օնտա խիթամ վէրլիմիշ տիր :

Երուսաղէմի ծանօթ վարդապետներուն վանքը թողելով
Պօլիս մեկնելուն առթիւ:—

Մեր անձնական ծախուց համար ստացանք Կ.
Պօլսոյ փոխանորդ Գեր. Տ. Նշիշէ Ծ. Վրդ. Զիլինկիր-
նանէ երեքական իրա օսմ. համագումար 21— քսան
և մէկ իրա օսմանեան:

16 Մարտ 1909 Կ. Պօլիս

Երուսաղէմատուն

ԴԱԻԻԹ Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
ՄԱԹԷՐՍ Վ. ԳԱՅԸԳՃԵԱՆ
Ս. Վ. ԱՃԷՄԵԱՆ
ՍԵՐ. Վ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ՂԵՒՈՆԴ Վ. ՊԵՔԵԱՐԵԱՆ
Պ. Վ. ՍԱՐԱՃԵԱՆ
ՍՄԲԱՏ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՀՈՎԻԻ Շարաթաթերթ Տպղիս 1909 Յունս. Թիւ 23

ԱՏԱՆԱՅԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

«Հայուքիւնը ցիցին կասաւրը հանեցին»

Երուսաղէմից գալիս է Պօլիս Նշիշէ Վարդ. Զի-
լինկիրեանը, իբրեւ Երուսաղէմի Պատրիարքական փո-
խանորդ: Նախկին փոխանորդը Գէորգ Նպս. Երեցեա-
նը կամենալով իւր պաշտօնը ձեռից չտալ իր բարեկամ
լրտեսապետ Յիէհիմ փաշայի հովանաւորութեամբ և
մի այլ լրտեսի Անտօն պէյ Կէօչէ օղլուի մատնութեամբ
կառավարութիւնը տախլում է որ Զիլինկիրեան Վրդ.ը
առանց ցամաք իջնելու միեւնոյն չողենաւով վերադառ-
նայ Երուսաղէմ:

Պօլսոյ Պատրիարքը աեսնելով որ կառավարու-

թիւնը աւելի շատ հաւատ է ընծայում լրտեսներին՝ քան իրեն, հրաժարում է պաշտօնից և այդպէսով ըստիպում է կառավարութեան հեռագիր ուղարկել Տարտանել և այն տեղից Չիլիեկիրեան Վարդ.ը վերադառնում է Պօլիս:

Ատանայի Առաջնորդը դարձեալ դժգոհ է Պատրիարքից և մի յանդիմանութիւն էլ գրում է այդ առթիւ թէ ինչո՞ւմի Չիլիեկիրեան վրդ.ի համար հրաժարուեց իր պաշտօնից:

Հինգ տարուց ի վեր Երուսաղէմի վանքի տնտեսը եղող Ղևոնդ Վրդ. Մագսուտեանը վանքի դրամները սեփականել է և հաշիւ չի տալիս ոչ ոքի, և երբ պահանջում են նա էլ լրագիրներ և ազգային ու պետական պաշտօնեաներ կաշառելով, միշտ հաշուետուութիւնից խուսափում էր: Օրմանեան պատրիարքը մեծ աշխատութիւնից յետոյ կարողանում է այդ գող վարդապետին Երուսաղէմի իր պաշտօնից հանել և Պօլիս բերել տալ: Մինչև այդ վերջին օրերս էլ չէր յաջողում այդ վարդապետի հաշիւները քննել և վերջ տալ: Ատանայի բաղմազբաղ առաջնորդը դարձեալ միջամտում է և մի այլ յանդիմանութիւն էլ այդ առթիւ է յիշատակում իր նամակի մէջ թէ ինչու Երուսաղէմի հաշուակալ խնդիրը հրապարակ հանեցիք:

Ս. ԶԻՐՔԷԶԵԱՆ

ԳԵՐ. ԵՂԻՇԷ ԵՊՍ.Ի ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՄԲԸ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ ԳՈՐԾԵՐ

1914 թուականէն սկսեալ Ախզը Ասկէր Գօմիաիօնի շէօպէ Բէյիսի Վսեմ: Մուհամմէտ Էմին Էֆէնտիյի կողմէն եղած շնորհներ կամ գիւրութիւններ տրուած հե-

տեւեալ Հայ զինւորականներու —

1. — Ինձ ծառայող Հաղթօցի Գասպարին երկիցս վէսիքս տրուեցաւ, որով նա մէկ տարի և ութ ամիս զինւորական պարտաւորութենէ զերծ մնաց :

2. — Ղօնեայի Եէնի Շէհիրցի կօշկակար Գրիգոր որ յերուսաղէմ ամուսնացած է, վէսիգայով չորս ամիս հրաման տուաւ օգադիսութեան և ապա պաշտօնով մընաց Երուսաղէմ, հակառակ անոր որ որոշուած էր Պիր Սապա զրկուելու :

3. — Մանաւեան Յարութիւն որոշուած էր Նապլուս զրկուելու, սակայն էմին էֆ. զայն ամիս ու կէս ազատ ձգեց մինչև որ հրամանատար Վսեմ. Ճէմալ փաշային զիմեցի և զայն Պօլիս զրկել տուի :

4. — Պիր Սապա զրկուելու համար Ճէրէշէն բերուած էր Մարաշէի Տ. Հմայեակ քահանայի որդին Պուրգէն զոր իբր հիւանդ Մուհամմէտ էմին էֆ. յանձնեց հօրը որ տանի զայն Ճէրէշ տանը մէջ դարմանուելու համար :

5. — Մասնակի օգնութիւն մի երկու զինւորներու :

6. — Դպիր Սեդրակ Մանուկեան (Էլմասեան) որոշուած էր Մէնզլիէն զրկել Ղազզէի կողմերը, էմին էֆ. հրամանագիր հանեց և պահել տուաւ զայն Երուսաղէմի մէջ :

7. — Ինձ ծառայող Սերաստացի Հմայեակ Գըրդէշերեանի Ղազարոս եղբայրը որ Աֆուլէի սթասիօնը զրկուած էր Գամասկոսէն ի ծառայութիւն, փախած եկած էր Երուսաղէմ, էմին էֆէնտիին տարի որ յայտնեց թէ 3—4 օր վերջը ինձ հետ խորհրդակցելէ զինի Ղազարոսին բաղձանաց համաձայն Աֆֆուլէի հազարապետին և Նաղարէթի հազարապետ բժշկապետին ուղիւ ազգու. պաշտօնադրերով զրկեց զայն տեղւոյն վաթման խառթէխանէսին իբր սըհիէյի մէմուր ծառա-

յելու և ոչ թէ աւելածու, որով կը ծառայէր առաջ Աֆֆուլէի մէջ:

8.— Պանտրմայի Առաջնորդ Տ. Կարապետ Եղսկ. Մաղլըմեանի փոքրաւոր Թագւորը հիւանդութեանը համար արձակուրդ ստացած էր, ժամանակի մը համար վէսիգան չէր տրուէր, զիմեցի և առի վէսիգան:

9.— Երբեմն Ս. Աթոռոյ զրազիրներէն Աշոտ էֆ. Սարկաւազեանը Յոպպէէն Երուսաղէմ բերին չորաչար խոշտանդելով ի ճանապարհին, և փակեցին զօրանոցին մէջ Պիր Սապա զրկուելու համար, ասոր համար նախ աշխատցուցի էմին էֆէնտին և ապա զիմեցի մէն. իւր միւլֆէթթիւ Միրալայ Բուշէն պէյին, որ հոգ տարաւ և Աշոտ էֆէնտին Երուսաղէմի մէկ հիւանդանոցը գլխաւոր չինդ վեց ամիս յետոյ Ն. Վսնմութենէն տասն օրուան արձակուրդի հրաման առի, որով Աշոտ էֆէնտին կարողացաւ Յոպպէ երթալ իրեններուն քով:

10.— Ինծի ծառայող Հմայեակ Գըրգէյէրեանը փօլիս 'ը և զանուն չափուչի մը շուկան արդելքի տակ առնելով կուզէին ախղը ասքէր զրկել, ուստի զընացի Յոպպէի զուան քովի զօմիսէրութեան պաշտօնատունը և զօմիսէր Ալի Էֆէնտիի միջոցաւ վանք բերել տուի:

11.— Մանիսացի Սարգիսը որ ամէլէ թաղուրիի մէջ կը ծառայէր զպիրներուն հետ զրկեց Դամասկոսի սըհիյէ մէքթէպին:

12.— Քովս ծառայող Հմայեակ Գըրգէյէրեանը ժամանակ մը զինուորական ծառայութենէ զերծ բլլալու համար անոր վէսիքա տուաւ, որուն համար զրով և կնքով հաստատութիւն տուած են փօլիս միւլտիւրին, սէր զօմիսէր Իզզէթ պէյը և զըսմը լտարի բէյիս Ա. բիֆ պէյ:

13.— Ս. Աթոռոյ պահակ երիտասարդ Նըմըր կամ

նէմէրի ներկայացուցի Գօլազասի էմին էֆէնտինն որ յետ քննութեան զրկեց զայն Պէյրուծի ժանտարմ-
նեբուն զպրօքը որ հոն ուսանի և սպայ ելլէ :

14. — 1916 Նոյ. ամսոյ 23ին Հալէպ ժամանեցի Ս. Աթոռոյ կալուածական գործոց կարգադրութեան համար, հոն մնացի երկու ամիս ու կէս, վերադարձիս յաջողեցայ կուսակալ Մուսթաֆա Ապտիւլ Խալիտ պէյր հաճեցնել և վէսիզա տոնել կեսարացի կարապետ էֆ. Ստամպոլեանի և Սերաստոցի Պ. Հմայեակ Գըր-
դէյէրեանի համար, առաջինը Դամասկոս բերի հետս և յանձնեցի իր բնտանիքին և զաւակացւ Սա է մօրքը-
րոց որդի Տ. Սերօվրէ Սամուէլեանի: Իսկ Հմայեակը ի Ս. Աթոռ բերի: Գաղթականաց համար վէսիքա առ-
նուլ զրեթէ անկարելի էր և է միշտ :

15. — Տ. Եգիտ Ծ. Վրդ. Յովհաննէսեանի եղբորը թոռը սրհիէյի զինս որ Ասատուրը թէլ էլ շէրիայէն հը-
րամանու քանի մօ օրուան համար հոս եկաւ անոր հա-
մար շատ անգամ զիմեցի մենղիլ միւֆէթիշիլիկին և էրքեանը Հարպիէյի բէյիսին: Բժշկապետին և այլ ըս-
պայից և երկիցս զրեւ տալով թէլ էլ շէրիտ, հոսկու-
րեմն մնաց Ասատուրը երուսաղէմ :

16. — Փրօֆէսէօր Ժան Ֆօքիլիատեսի Աթանաս տնուն զեղազործ որդին Բեթլէհէմի Յունաց վանքի զեղազործը յանձնարարուած էր Յունաց Պատրիարքա-
րանէն որ քաղաքիս մէկ զեղարանին մէջ օգնական Դեզագործ ըլլայ: Խորհրդով Վեհ. Կաթողիկոսի և Տ. Ղեւոնդ Վրդ.ի զիմեցի մէնղիլի բժշկապետ Ապտիւլ Գատիր պէյին և անոր օգնական Լեւոն պէյին, որք խոստացան կատարել մեր խնդիրը, Սթանասը քաղա-
քիս մէկ զեղարանին մէջ օգնական զեղազործ զնել տալով :

ԵԱՆՅԹ. — Պառերազգի շրջանին զինուորական ճիւղի նա-

խաղահ փոխ հազարապետ (գօլ աղասը) Մուհամմետ էմին պէյր սեզի շատ մօտէն ծանօթ է. ինքը ազատամիտ, անկեղծ անկաշառ եւ հայասէր անձնաւորութիւն մըն էր. բնիկ Կովկասցի, եւ իր կրթութիւնը էջմիածնայ Տեմարանն առած ըլլալով հայէ մը աւելի լաւ հայերէն կը խօսէր. ինքը մեծ բարիքներ ըրած է հայ զինւորներուն եւ շատեր ազատած է ստոյգ մահուրնէ որոնք բարձրագոյն հրամանով պատերազմի ճակատ եւ կամ ամէլիէ թապուրին մէջ կը զրկուէին եւ ինք կերպով մը կազատէր ու կը թողուր Երուսաղէմի արհեստանոցներու մէջ եւ կ'սմշրջակայ ամպարները կը զրկէր որոնք թէ՛ հանգիստ կեանք մը կանցնէին եւ թէ՛ նիւթապէս ալ կ'օգտուէին:

Այս անձը շատ կը յարգէր Երուսաղէմի միաբանները լատնաւոր յարգանք ունէր Գեր. Եղիշէ Եպս. Զիլինկիրեանի հանդէպ, որուն մէկ խօսքը բաւական էր ամենէն դժուար խնդիրը ի գլուխ հանել ի գին մեծ պատասխանատուութեան, Երուսաղէմի անկումէն յետոյ զինքը զրկեցին Թապարիա քաղաքը (Տիլերիա) եւ հոն ժամանակ մը մնալէն յետոյ Դամասկոս մակնեցաւ եւ առկէ ալ երբ քաղաքը Անգլ. ոյժերու կողմէ զրաւուեցաւ փախաւ դէպի Հսլէպ, բայց դժբաղդարար Բայազ Անգլ. օղանաւէ մը ինկած Ռումսի կտորէ մը զարնուելով հոս կը մնանի: Եւ այսպէս վերջ կը գտնէ այս պատուական մարդուն կեանքը ոյ շատ մը կիանւեր ազատելու չվարանեցաւ:

Ծ . Հ .

ԱՐԵՒ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՀԱՅԵՐԸ

Եզիպտոսի Առաջնորդ Դեր. Տ. Թորգոմ Եպս. բարեհաճած է մեզ հաղորդել հետեւեալ նամակը, զոր գրած է Դամասկոսէն Դեր. Տ. Եղիշէ Եպ. Զիլինկիրեան. —

Գերադատիւ Սրբազան եղբայր

Ի Քրիստոս

Ամսոյս 27ին ստացայ Ձեր 4161 և Հոկտ. 12 ամսաթիւ գրութիւնը :

Արդարեւ մեծ ուրախութեան արժանի է յաղթական բանակի զբաւուածը որ տեղի սենեցաւ Հոկտ. 1ին նախորդ օրը Շէրիֆը մտաւ և արաբական զօջը պարզեց, երկրորդ օրը Անիլլ. ձիաւոր զօրքը մտաւ :

Փառք նախախնամութեան երկրին զահիճները անյայտացան :

Այստեղ վանական մէկ եկեղեցի կայ Ս. Սարգիս անունով և մի քանի կտակ վաքըֆ կալուածներ յանուն Սրբոց Յակոբեանց : Կարոտ զաղթականները մեծ մասամբ տեղաւորուած են այդ շէնքերէն մի քանիսին մէջ : Եկեղեցին և Սրբազան անօթք անաղարտ մնացին : Նահանգիս մէջ տեղէ մը ջարդի լուր չի լսուեցաւ ցարդ :

Ս. Կաթողիկոսը հոգեւոր ժողովոյ մաս մը անդամներով այս տեղ է երուսաղէմ վերադառնալու համար ճանապարհի բացուելուն կսպասուի : Ջանազան տեղերէ զաղթական տասն և մէկ քահանաներ կան Դամասկոսի մէջ :

Բնիկ հայ ժողովուրդը հազիւ 30 տան չափ կըլլայ որոնցմէ մէկ երկու ընտանիք բարեկեցիկ կը համար-

ուին : Գաղթականք տու աշխարհապարհում մէջ յստան հազարէն աւելի են, և հետզհետէ աւելի կը շատնան Հալ-րանի կողմէն քաղաքիս մէջ համախմբուելով : Գաղթականաց մէջ կան կարինէն, Ռոթէսթոյէն, Նիկոմի-թիոյ, և Պրուսայի և Գոնիայի վիճակներէն եւայլն : Բայց մեծ մասամբ կիլիկեցիներ են :

Կարօտութիւնը չափազանց է, որքեր, աշխարհ-կարօտներ, գաղթականութեան մեծագոյն մասը եթէ կը կազմեն կէսէն աւելի են, որոնց հաւանական թիւե-րը Ս. Կաթողիկոսը հաղորդած է Շէրիֆ Ֆէյզուլ պէյին Լէնդլ. և Ֆրանսական ներկայացուցիչներուն անպատաս-պարներ, յոր րջերու մէջ ծրարուածներ և մուրացիկ-ներ յիշն են Դամասկոսի վողոցները :

Ուստի, հանդերձեղէն և ապրուստի այլ տարրա-կան պէտքեր բաւականաչափ կան քաղաքիս մէջ, հան-դերձեղէնը սուղ է, զեղօրայք նուազ են, ուտեստեղէ-նը բաւականաչափ աժանցաւ, օրինակ՝ հացին օխան չորս տմիս առաջ քսան դրշ. ողջ էր, յետոյ տասի իջաւ հիմա 5—1 դրուշ է, միսը սուղ է օխան 24—27-դրուշ ողջ է :

Առ ձեռն սուղ միջոցներով 200 որքեր իբր թէ պա-տասպարուած են, շնորհակալաց արժանի են Ֆրանսա-ցիք, որ Ս. Կաթողիկոսի զրմումին վրայ օրական սը-նունդ սկսան տալ : Տրահի մէջ 2000 գաղթականներ խռնուած են, ամէնքն ալ հացի կարօտ, կսպասեն ճա-նապարհի բացումին որ կողմէ ուղեւորին, իբր առ-ժամուայ նպատակ 1000 ոսկի զրկեցին յաղթական բա-նակի ներկայացուցիչները, Պ. Լիւռն Եօթնեղբայր-եաններու. ընկերներու և սպայի մը միջոցաւ :

Հազարէն աւելի հայ կամաւորներ դրուեցան և կը զրկուին հետզհետէ Պէյրութ, կարօտ և սննդաւ անձ-կութեամբ կսպասեն տեղէն զաւրք պատուիրակութեան :

նպաստի պիտք եղած գումարներով և զլեռներէն ներսով :

Ձի մոռնանք ըսել որ Սուրիոյ նահանգին զանազան կողմերը, գլխաւորաբար Համա և Համուս ցրուած շատ զաղխականներ կան, նոյնպէս կարօտ և կիսամերկ :

Հալէպն ալ ինկաւ, այն ալ կարօտներու նոր օճախ մը, Աստուծոյ օրհնութիւնը կը մաղթենք այն բոլոր բարեսէրներուն որոնք կը հաճին շնորհել պատառ մը հաց անօթիներուն և կտոր մը լաթ մերկերուն :

Եղբայրական սիրոյ ողջունիւ մնամ աղօթակից
ԵՂԻՇԷ ԵՊՍ. ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Դամասկոս 28 Հոկտ. 1918

Առաջնորդարան Հայոց

Յ. Գ.— Արաբական իշխանութեան արտօնութեամբ թուրքերէն որոշուելու համար հայերուն տպակալ վէսիգաներ կուտամ, իւրաքանչիւրի լուսանկարն ալ վրան ստորագրելով և կնքելով :

նոյն

ՍՏԱՑԻԱԾ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՍԱՂԻՄԱԿԱՆ, ՈՒՂԵԳՐԱԿԱՆ.—

ՏԵՂԵԿՎԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՆԱՄԱԿԱՆԻ. Հեղինակութիւն Եղիշէ Եպսկ. Ձիլինկիրեանի: Ժամանակագրական և ուղեւորական նօթերու հաւաքածոյ մը որ կը պարունակէ նաև Խրիսեան Հայրիկի հեղինակին ուղղած երկու ինքնագիր նամակներուն լուսատիպ պատճէնը :

Էջ 116, տպագրութիւն Արամ Գասապեան, Ազեքսան-
դրիա, 1920 թիւ 12 հաշ.:

ՔՐԻՄՏՈՍ ԵՒ ՄՈՎՍԷՍ. Հեղինակութիւն Եղիշէ
Եպիսկ. Ձիլինկիրեանի: 14 էջերէ բաղկացած համա-
ռօտ ուսումնասիրութիւն մը գրուած 1886ին:

Տպարան «Ռուսկաե» Գահիրէ 1920

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ Թիւ 2614 30 Յուլ. 1921 Իզմիր

ԵՐՈՒՍԱՂԷՍԷ ԼՈՒՐԵՐ

Երուսաղէմէն հասած նամակէ մը կը քաղենք հե-
տեւեալ յուրերը.— Անցեալ ամսոյ սկիզբը Երուսաղէմ
այցելած է Անդրիոյ Վեհ. Ծօրճ Ե. Թաղաւոր կայսեր
կրտսեր որդին Ծօրճ իշխանը Ամիրալ Ռապէթի բնիկ-
բակցութեամբ:

Ն. Բ. Ծօրճ իշխանը Երուսաղէմ գտնուած Ճմիճո-
ցին այցելած է նաև հայոց Վանքը: Ծօր Մ. Աթոռոյն
վարչական մարմնոյ նախագահ Տ. Եղիշէ Եպիսկ. Ձի-
լինկիրեան ծանրացին շուրջառած զգեստաւորուած
և շրջապատուած Ս. Աթոռի հոգեւորական գասակար-
դէն Ս. Եկեղեցւոյ ղուռնէն եկեղեցական հոգեւոր եր-
գերով ընդունելով Ն. բարձրութիւնը առաջնորդած է
զայն Ս. Գլխադիր և Աւագ խորանը: Տ. Եղիշէ Եպիս-
կոպոս Վեհ. Թաղաւոր կայսեր և Ծօրճ իշխանին ա-
րևշատութեան համար ազօթք մաղթանքներ րբած է
և ապա պահպանիչով մը փակած է տրարողութիւնը:
Ապա իշխանը և ամիրալը իր հետեւորդներով միասին
այցելած և սքանչացումով զիտած են Ս. եկեղեցւոյ հը-
նութիւնները:

Յետոյ Պատրիարքարան առաջնորդուելով հոն մե-
ծայարգ հիւրերուն պատուասիրութիւններ կըլած և

կէս ժամ խիստ սիրայիր տեսակցութիւններ տեղի ունեցած են, ուրիշ յետոյ միևնոյն հանդիսութիւններով մեկնած են

Մեկնելէ առաջ Ս. եկեղեցւոյ գաւիթը՝ իշխանը իր հետևորդներով լուսանկարուած է որուն մասնակցած է Տ. Եղիշէ Եպս. միջանի եկեղեցական հայերու հետ:

Յաջորդ գիշեր Ն. Բ. իշխանին կողմէ թէյասեղան մը տրուած է ուր հրաւիրուած և ներկայ գտնուած է նաև Զիլինկիրեան Եպս. որուն մասնաւոր պատուասիրութիւններ եղած են: Երեք օր վերջը Ամիրալ Ռօպէթի կողմէ Յոպպէյի նաւահանգիստը խառնած Տըրեթնօթին մէջ կրկին հրաւիրուած է Եղիշէ Եպիսկոպոս ուր ևս միևնոյն պատիւները ընծայուած են իրեն:

Երեք տարիէ ի վեր բարձրաստիճան օտար եկեղեցականներ և անգլիական բարձրաստիճան պետական պաշտօնատարներ միշտ այցելւած են Հայոց վանքը ուր իրենց գոհունակութիւնը յայտնած են տիրող կարգապահութեան համար:

ԱՐԵՒ

ԺԱՄԱՆՈՒՄ

Երուսաղէմի միաբաններէն և Ս. Աթոռոյ վարչական Ժողովոյ նախկին նախաշահ Գեր. Եղիշէ Եպս. Զիլինկիրեան առջի օր քաղաքս ժամանեց: Բնակչոյն յայտնի է Ն. Գերապատութիւնը պատրիարքական թեկնածու նշանակուած է վերջին ընտրութեանց առթիւ:

Բարի գալուստ կը մաղթենք Սրբազանին:

ՅՈՒՍԱՐԵՐ 24 Սեպտ. 1921 Թիւ 75

ԼՈՒՐԵՐ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱՅԷՆ

Ամսոյս 18 ի Կիրակի առաւօտ Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիի մէջ, ի յիշատակ Արարայի նահատակներուն տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ, որուն ցաւալի է որ սահմանափակ թւով բազմութիւն մը հազիւ ներկայ էր:

Առաջնորդարանը որոշումը մետասաներորդ ժամուն տուած և ազդը միայն եկեղեցւոյ բակին մէջ կախած ըլլալով, կերևի ոչ ոք, ոչ իսկ Ազգ. իշխանութեան անդամները և «Արարտ»ի յուշարձանին դրամ հաւաքող «Արեւ»եանները տեղեկութիւն ունեցած էին ատկէ:

Զիյնկիրեան Եղիշէ Եպիսկոպոս, որ հիւրարար քաղաքս կը գտնուի բարեբաղդարար հոն էր, զեղեցիկ քարոզով մը բնորոշելու համար արժէքը Աւարայրի դիցազնամարտին և պանծացնելու յիշատակը մեր անմահ նահատակներուն:

Հոգեհանգիստը թէ և պարզ և անշուք բոյց խորայոյզ եղաւ:

* *
*

Նոյն օրը ժամը Յին տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութիւնը յաւէտ ողբացեալ Միհրան Կարապետեանի որ թիֆլիսի կարճատեւ հիւանդութեան մը զոհը եղաւ:

Քանի մը հարիւրի հասնող յուղարկաւորներու մէջ աչքի կը զարնէին բազմաթիւ Յոյներ իտալացիներ և տեղացիներ, որոնք հայերու հետ չէին դադրեր արտասուելէ տարածամ կորուստին վրայ, անձի մը զոր կը համարէին ազնիւ ուղղամիտ և ձեռներէջ անհատ ճշմարիտ բարեկամ աղքատներու և նախախնամութիւն չատ մը անոք ընտանիքներու:

Այս գնահատումը ոչ կեղծ և ոչ ալ չափազանցուած էր :

Հանգուցեալը պանդայի ծանօթ դէպքի հռչակաւոր հերոսներէն մին (արդէն պանքայի Միհրան անունով ճանչցուած) ժամանակին խեղճ ու վիրաւոր վիճակի մէջ հաղիւ Աղեքոանդրիա նետուելով այնուհետեւ ինքնօդնութեամբ յաջողեցաւ ապահովել պատուաւոր դիրք մը իրեն համար :

Հիմնած էր սղոցի դործարան մը որ երկիցս զոհեղաւ խորհրդաւոր հրդեհի :

Երրորդ անգամ և շատ աւելի ընդարձակ կերպով կառոյց զայն, դժբաղդաբար սակայն առանց ամբողջացնել կարենալու, զի մահը վրայ հասաւ :

Նախկին անվեհեր յեղափոխականի իր սրտին մէջ երբէք չէր մարած հայրենասիրութեան խանդը : Միհրան Ալդային հանդէսներու, հանդանակութիւններու ցոյցերու պայքարներու հոգին էր յաճախ, կամ առնուազն ղեկավարներէն մին :

Մտաւորական մը չէր բայց կորովի, անկաշառ, և ճշմարտախօս էր : Անհատական թէ հանրային գործերու մէջ զեղծարարները և երեսպաշտները անխտիր և անխնայ կը հարուածուէին իրմէ, այս պատճառաւ ահա թէ հիացում և թէ երկիւղ կ'առթէր ամենուն :

Եկեղեցիի մէջ Չիլինկիրեան Սրբազան յուզիչ դամբանականով մը ի վեր հանեց հանգուցեալին արժանիքը և կոչ ըրաւ որ անոր յիշատակը յարգողները հետաքրքրութիւն ցուցնեն նաև անոր դործին հանդէպ, որպէսզի շարունակուի այն մնալ որպէս ապրուստի աղբիւր թէ իր այրիին և զաւակներուն և թէ բազմաթիւ կարօտ ընտանիքներուն :

Եկեղեցիի արայ թղութենէն վերջ յուղարկաւորներու թափօրը ու ղզուկը և ղէպի դերեղմանատուն, անց-

հելուի Մէնչիլէն և Շէրիֆ փաշայէն :

«Կամք»ի վարչութիւնը զրկած էր երեսունի չափ հետազօտիչներ, որոնք կերթային առջեւէն, անոնց կը հետեւէին արհեստաւորներու Յոյն և իտալացի բարեկամներու, կարապետեան բնտանիքի և Հ. Յ. Գաշնակցութեան տեղական մարմնի կողմէ զրուած ընդամէնը եօթը խոշոր ծաղկեպսակներ :

Բազմութիւնը հետիւեցաւ դազազին մինչեւ Գերեզմանա ուլնը, ուր մարմինը ուստմբարձ տարուեցաւ գէպի ի կենդանութեան շինել տրուած դամբարանը :

Պ. Ա. Շալճեան ի գիմաց Հ. Յ. Գ. Տեղական Կոմիտէին, դամբանականով մը յարգանք յայտնեց հանգուցեալի մաքուր յիշատակին, որմէ վերջ ազգականներուն և բարեկամներու սրտաճւիկ ողբ ու կոծին մէջ փակուեցաւ ընդմիշտ զերեզմանին կափարիչը :

Այսպէս եղաւ տհա վախճանը այն մարդուն, որ թէ և ո՛հ էր խոնարհ անուն մը, և ապրեցաւ համեստ վիճակով, բայց իրականութեան մէջ հանդիսացաւ ճշմարիտ հայրենասէր մը և առանց թմրուկի իսկական բարերար մը :

Հանգիստ իր ոսկորներուն և յարգանք իր անմոռաց յիշատակին :

Անդրկական խորհրդարանի Աշխատաստրական կուսակցութեան անդամներէն հինգ հոգի որոնք Եգիպտոս կուգային Եգիպտացիներու պահանջներուն գոհացում տալու միջոցները ուսումնասիրելու համար Երկուշաբթի Աղեքսանդրիա ժամանեցին և առարկայ դորձան տեղացիներու համակրական ցոյցերուն և ընդունելութեան :

* *

Երկուշտրթի երեկոյ Հ. Յ. Դ. Երիտ. Ընկերակ-
ցութեան սրահին մէջ խճողուած բազմութեան մը ներ-
կայութեան տեղի ունեցաւ չքեղ հանդէս-երեկոյթ մը
ի լիշտտակ Արարայի հերոսական կռուի մէջ ինկած մեր
պաշտելի նահատակներուն :

Կր նախագահէր Պ. Տէրամաք Թիւթիւնճեան , որ
իրեն յատուկ պերճախօսութիւնով պանծացուց Արա-
րայի հերոսամարտը և անոր մասնակցած Հայ քաջա-
րի լէգէօնականները :

Պ. Կարպիս Աստուածատուր , մին կիլիկիոյ ինք-
նապաշտպանութեան կռիւներուն մասնակցողներէն ,
նոյնպէս խօսելով գովեստն ըրաւ Հայ Զինուորին , որ
այնքան քաջութեամբ կրցաւ կռուիլ սւ պաշտպանել
իր հայրենիքը , յաղթելով թուական առաւելութեամբ
և միջոցներով զերակշիռ թշնամիին :

Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան երգեր , նուագ և ար-
տասանութիւններ , որոնք արժանացան ներկաներու
յնահատումին և ծափահարութեանց :

Ժամը 12ին նախագահին փակման խօսքերով վերջ
դտաւ հաւաքոյթը . և հանդիսականները ցրուեցան ,
վարչութենէն խոստում առնելով որպէս զի այսուհե-
տե յաճախուէյ դարձնէ սոյն օրինակ հաւաքոյթները
ԹՂԹԱԿԻՑ

* *

Ճերկայ հանդիսականներէն շատերը կը յիշեն
անշուշտ թէ այս սրահը հանդիսավայր եղած է շատ մը
առիթներով , բայց այսօրուան հանդէսը կը տարբերի
միւսներէն , իր բացառիկ հանգամանքով :

Առաջին անգամ կը տեսնէք ամէն կողմ զարդար-
դարուած հայկական եռագոյնով , խորհրդանշող այն
մեծ եռագոյնը որ երեք տարիներէ ի վեր կը ծածանի

Մասիսի վրայ և անոր շուրջը հաւաքուած են ազոտ ու անկախ Հայաստանի առիւծասիրտ զաւակները, որոնք իրենց պողպատեայ կուրծքերը վահան ըրած պատերազմի առաջին տարիէն կը պաշտպանեն Հայրենիքի սահմանները շրջապատող յարձակումներուն դէմ:

Այն երջանիկ գիտակցութիւնը, թէ գերութեան շղթաները ջարդ ու փշուր ըրած անկախ Հայաստանի զաւակներն ենք, մեր կուրծքերն ալ կուռեցնէ արդար հպարտութեամբ ու պահ մը մտքով ու սրտով կը վերանանք գիւցազուններու այն երկիրը ուր Հայկիկերամի Տիգրաններու, Վարդաններու, Վահաններու և հոյլ մը հին և նոր Հայրենասէր գիւցազներու ոգիները կը սաւառնին և արիութիւն ու անձնազոհութիւն կը ներշնչեն իրենց անուններուն արժանի քաջազուն սերունդներուն:

Այո՛, հայրենակիցներ, Հայաստանը 600 տարուայ ստրկութենէ յետոյ ազատ է ու անկախ, բայց ան աւերակներու կոյտ մը կը ներկայանայ այսօր մեր աչքին:

Իր զաւակները մերկ են ու սոված և զուրկ ասրելու միջոցներէ:

Հարիւր հազարաւոր գաղթականներ կը թափառին տակաւին աստանդական ու կ'սպասեն դառնալու և վերաշինելու իրենց քանդուած օճախները:

Այդ աւերակները վերաշինելու, ժողովուրդին քայքայուած տնտեսութիւնը վերականգնելու, երկրի թագուն հարստութիւնը շահագործելու և հայ զինուորին տանելի պայմաններ ստեղծելու համար Հայ անունը կրող ամէն անհատ ունի նաև իր պարտականութիւնը:

Անցեալի դառն փորձը սորվեցուց թէ անօգուտ է որ և է ձեռնառութիւն ազնկալիլ օտարներէն: Մենք մեզի օգնենք որ Աստուած ալ մեզի օգնէ:

Այս նպատակը ահա իրականացնելու համար Հա-

յաստանի կառավարութիւնը հրապարակ գրած է 20000,000 տոլարի կամ 5,000,000 Անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը :

Եւ իր արժանաւորներկայացուցիչը՝ նախկին վարչապետ և յիսուօր պատուիրակ Պ. Ա. Խատիսեան երկար ճամբորդութիւն մը կատարեց Հայաստանէն Պոլիս, Եւրոպայէն Եգիպտոս, Իզմիրէն Պուլկարիա ու մեծ եռանդով մզում տուաւ փոխառութեան գործին :

* * *

Ներկայ հանդէսով ահաւասիկ կը բացուի փոխառութեան արձանագրութիւնը Երուսաղէմի մէջ և բռնաւ չի տարակուսիր յանձնաժողովը թէ Երուսաղէմ մաքնակ բնիկ թէ գաղթական ամէն հայ ինչ կրօնքի սևուի և դասակարգի ալ պատկանի ուրախութեամբ և յօժարակամ պիտի բերէ իր մասնակցութեան բաժինը :

ԱՐԵՒ 23 Յունւլ. 922 թիւ 112 (1026)

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՅ ՄԷՋ

Քաղաքիս մէջ ևս պատշաճ հանդիսաւորութեամբ տեղի ունեցան տօնական արարողութիւնք և հիւրաբար տեղս զտնուող Գեր. ՆՊԻՂԷ Սրբազան պատարագեց և քարոզեց :

Ի վերջոյ Առաջնորդարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ պաշտօնական ընդունելութիւն :

ԱՐԵՒ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻԻՆ

Անցեալ չորեքշաբթի օր Յունւլար 4 Տիար Նազարէթ Քիւրքեանի բնակարանին մէջ տեղի ունեցաւ

ամուսնութիւնը Սուտանահայ ծանօթ վաճառական
Տիար Ֆիլիփ Գալփագեանի ընդ Օր. Ազաւնի էլմաս-
եանի :

Ներկայ էր երկսեռ ընտրեալ բազմութիւն մը ,
որուն մէջ կային նաեւ բազմաթիւ օտարազգի հիւրեր :

Պատկազրութեան հանդիսաւոր Ս. Խորհրդին նա-
խագահեց Գեր. Տ. Նզիշէ Նպիսկ. Զիլինկիրեան , մաս-
նակցութեամբ Արժ. Տ. Հոյկազուն և Տ. Մեսրոպ
քահանաներուն :

Նորապսակ ամուլը ստացաւ թանկագին նուէրներ
և բազմաթիւ հեռագրական շնորհաւորութիւններ :

Մեր ջերմագին խնդակցութիւնները նորապսակ
ամուլին և բոլոր պարագայից՝

ՄԵԿՆՈՒՄ — ԺԱՄԱՆՈՒՄ . — Երուսաղէմի միաբանու-
թեան ամենէն յարգուած դէմքերէն Գեր. Զիլինկիր-
եան Սրբազան քանի մը շաբաթ Գահիրէ այցելելէ՝ և
անցեալ Կիրակի Ս. Աստուածածին և Էկեղեցւոյն մէջ պա-
տարազելէ և նորագոյն զոհերուն հողահանդստեան
նախագահելէ յետոյ մեկնեցաւ Երուսաղէմ :

Արև .

ԿԵԱՆՔԸ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՄԷՋ

Մարտ 16 ի Երեքշաբթի օր Գեր. Տ. Նզիշէ Նպիս. Զիլինկիրեան Վարչ. Ժողովի անդամներով այցելեց
Երուսաղէմի Հէլլէնական ընդհանուր հիւպատոս Մ.
Զօրպաճի Օղլուի և յանուն Երուսաղէմի Հայ մ/արա-
նութեան և Ժողովուրդի ջերմագին շնորհակալութիւն
և երախտագիտութիւն յայտնեց համակրական այն
ցոյցին համար , որ մարտ 4 ին տեղի ունեցած է Ա-
թէնքի խորհրդանին մէջ Մարաշի Հայոց հանդէպ

ի գործ դրուած է զհետին տախտակ :

Մեծայարգ հիւպատոսը եղերական այս զեղչէն
ետքն ալ անձնապէս չափազանց զգացուած , յոյս յայտ-
նեց թէ Յոյն և Հայ եղբայրակցութիւնը տեւական
հանգամանք պիտի ունենայ , և օգտակար արդիւնք-
ներ պիտի տայ , այնցեալին մէջ այնքան տառապող
երկու քոյր ազգերու համար : Խոստացաւ միանգամայն
Հայ միարանութեան և ժողովուրդի զգացումները
ներկայացնել Հէլլէն խորհրդարանի նախագահին :

Ազգ—Պահակ օրաթերթ Օգոստ. 7 1922
AZKV OL. XI No, 2109 Ա. Տարի թիւ 240

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ա .

Զօրավար Անդրանիկ դարձեալ մեր մեջ է :
Սրտագին ուլողնենք Հայ հերոսին եւ հա-
յոց հերոսին :

Շատեր միայն հերոս մը կը տեսնեն յանձին Անդ-
րանիկի : Այնպիսի հերոս մը որ չարքաշ է , անմատ-
չելի լեռներու և խորհրդաւոր ձորերու մէջ կը դարբը-
նէ իր քաջագործութիւնները , խորտակելով թուրքին
ըննապետութիւնը և քիւրտին աւազակու-
թիւնները , բայց ասկէ աւելի իրական և ներքին հե-
րոսութիւն մը զարգացած է Անդրանիկի հոգւոյն մէջ ,
որուն արտացոլացումներն են իր քաջագործութիւն-
ները :

Անդրանիկ ամենէն յառաջ տողորուած Հայուն
սիրով : Անվերապահ է այդ սէրը , երկիւղած է այդ

սէրը, որ չկաշառուիր ուէ ուժով և կերպով:

Անդրանիկ տողորուած է նաև արդարութեան ոգիով:

Անընկճելի է այդ ոգին և ատոր արտայայտու-
թիւնները բիւրեղացած են ինչպէս իր հերոսական քա-
ջագործութեանց մէջ, նոյնպէս կ'արտայայտին իր սո-
վորական գործերուն և կշռագատութեանց մէջ:

Այնպէս որ Անդրանիկ իր երեսնամեայ ազգային
զինուորական ընթացքին՝ օր մը նոյնիսկ բոլոր մը
վախկոտ և անիրաւ չէ եղած: Եւ ասոր իրական և
պատմական ապացոյցը սա է որ Անդրանիկ չէ ինկած
ներքին և արտաքին թշնամիներու ցանցերուն մէջ:
Թիւրքին և Քիւրտին անընդհատ հետապնդումները,
երբեմն կանոնաւոր զինուորական դրութեամբ, երբե-
մըն տնկանոն արշաւախումբերով և յաճախ Հայ դա-
ւաճաններու սողոսկումները չեն կրցած ռոնատել ար-
թուն, արի և արդարամիտ Հերոսին:

Ուր որ Անդրանիկին անձը և անունը տիրած ու
ազգած է Տարօնոյ դաշտին և Սասնոյ լեռներուն վը-
րայ, հոն Հայն ու Քիւրտը հաւասարապէս վայելած են
Արգարու թիւն և Խաղաղութիւն:

Ի՞նչ զարմանալի երևոյթ, թուրք բռնապետու-
թեան և հալածանքի ներքեւ չքաւորուած աշխարհի մը
մէկ անկեան վրայ:

Անդրանիկ գիտցած է հիմնովին ուսումնասիրել
իւր գործունէութեան միջավայրին պայմանները, Հա-
յուն և Քիւրտին հոգեբանութիւնը դադտնիք մը չու-
նէին իրեն համար, և Քիւրտին հոգիին հետ լեզուն ալ
սորված էր հմտաբար: Իբրեւ զինուոր նոյնիսկ գիտէր
թիւրք զինուորութեան և զինապետութեան հոգեբա-
նական արժէքները: Իբրեւ հեռատես և՛ ոլջմիտ մարդ՝
Անդրանիկ կրցած էր օգտուիլ Քիւրտ ցեղերու իրերա-
մարտ բնազդներէն և դաշնակից եղած էր անոնցմէ ու-

մանց հետ : Անդրանիկ իւր խումբերով և իր զաւնակիցներով , իրական ոյժ մը կը կեդրոնացնէր իւր վրայ , այնպէս որ անվիճելի եղած էր իր հեղինակութիւնը Սասնոյ շրջանակին մէջ :

Մահաւատ Քիւրտեր կրօնական խորունկ երկիւղածութեամբ կը հաւատային և կը հուշակէին թէ անխոցելի է Անդրանիկ : Եւ Անդրանիկ իրօք ոչ վէրք մը ստացած է թշնամույն դէնքէն և ոչ ալ ձեռք ինկած է օր մը : Այս էր իրողութիւնը , և այս իրողութիւնն էր որ շինած էր Քիւրտին հաւատքը : Անդրանիկ չէր կրնար վիրաւորուիլ .— որովհետեւ Քաջ էր , առասպելական քաջ մը : Անդրանիկ չէր կրնար բռնուիլ որովհետեւ Արդար էր : Ան օր մը անիրաւ բան մը չէր քրտնէ :

Հայեր Քիւրտեր իրենց վէճերուն ու դատերուն կարգադրութեան համար գիտած են Անդրանիկի դատարանին և Անդրանիկին տուած՝ վճիռը եղած է անվիճելի և վերջնական . ցորչալի Անդրանիկ կ'իշխէր Սասնոյ սարերուն Հայեր և Քիւրտեր չէին իջնէր Մուշ Թիւրքի գաւառանին :

Անդրանիկի քաջութեան և արդարամտութեան աղբիւրը եղած է կրօնական բարձր ներշնչում :

Անդրանիկ իւրեւ Հայ քրիստոնեայ գերծ մնացած է կրօնական մոլեռանդութիւններէ և նախապաշարումներէ : Սասնոյ բարձունքներուն պէս ջինջ և մաքուր է իր կրօնական ոգին : Աղօթող և ջերմեռանդ , առանց ծունր գնելու որքավայրերու չոր քարերուն վրայ : Այդ ոգւով կրթած ու մարդած է իր գինուորներն ալ : Բնութեան հրաշափառ տաճարին մէջ , առտուն արշալոյսին և երեկոյեան վերջալոյսին , որոնք Սասնոյ սարերուն վրայ կը գեղեցկանան գերազանցապէս բանաստեղծական և կրօնական վաեմութեամբ մը կ'աղօթէր Անդ-

բանիկ և ազօթել կուտար իր գինուորներուն :

Չքնաղ ծովասարը՝ որ ձուածե խառնարանի մը մէջ կը խոկայ Անտոքի վեհաշուք և երկնարերձ զանգրւածին հետ, Սպիտակ-Սարերու, Կովի, Մարաքուկի եւ Սեւ-Սարերու հեռաւոր և մօտաւոր հսկումներուն տակ, կը խորհրդաւորէ հայուն ցաւը և Անդրանիկ քաջութեամբ և քաջերը բարձրացնող զմայլելի երկիւղածութեամբ անցած թոած է սարէ ի սար ձորէ ի ձոր անձնաւորելով աներեւոյթ զօրութիւն մը և իր ազօթող հողին ազնուացնող այդ բարձունքներէն ցաւապին ծիծաղներով դիտած է թափառումներն ու խտրխտաւումներն թիւրք հերոսներուն որոնք ելած են հետապնդելու և բռնելու հայոց լեռներուն հերոսը :

Անօգուտ թափառումներ և ծիծաղելի հետապնդումներ :

Բ.

Պշարի Խալիլ

Սասնոյ Քիւրտ ցեղապետներու ամենէն աւելի վայրագներէն մին : Սարսափը Սասնոյ հայերուն և հակառակորդը Անդրանիկի և անոր զաշնակից քիւրտ ցեղերու :

Խալիլ այն աստիճաններու հասցուցած էր իր ատելութիւնը հայոց դէմ որ ծերերու, կիներու, մանկիկներու և նոյն իսկ միռնչներու վրայ կը զործադրեր ամենէն զզուելի և ըմբոստեցուցիչ ոճիւրները : և ասոր համար արժանի եղած էր կարմիր սուլթանի պաշտօնական զնահատման երրորդ կարգի Մէտիճիյէ-շքանշահով :

Տեսնելու էր այս Քիւրտ գաղանին սոնքացումը, երբ Մուլթանին շքանշանը իւր կուրծքին՝ շրջապատուած իր մարդերով կուգար Մուշ, կերթար դուսը և կը բազմէր Միւթիսարըֆին քով :

իր թեւաւոր և փէշաւոր հաղուստին կապուստին թափթփածութիւնը, իր խոշոր խոշոր աչքերը, արեւէն սեւցած գէմքի մը խոռոջներուն մէջ լեցուն ատեւութեամբ և արիւնով, խրդի մազերուն պէս քստմընած իր պեխերը կաւելցնէին իր գէմքին վայրագ գիծերուն խստութիւնը :

Այս գազանը այնքան չարիք և նախճիր գործած էր անմեղ և անզօր հայերուն վրայ, որմէ պիտի սարսէին լեռներու վայրենի գազանները :

Խալիլ թէև վայրագօրէն անդուծ և անվախ չէր յանդգնած անգամ մը գէմ գէմի գալ Անդրանիկի հետ, հակառակ անոր որ հեծեալ և զինեալ մարդոց խումբով կասպատակէր միշտ, բայց կը յոխորտար թէ ինքը վախցող մը չէր հայ ֆէտայիներէն : և կուզէր հանգիպիլ անոնց անգամ մը . . . : Եւ իրօք, օր մըն ալ հանգիպեցաւ . . . :

1899ի Աշնան երեկոյ մըն էր :

Իմաց տրուած էր Անդրանիկի թէ Խալիլ պիտի անցնէր Մուշի Խաս գիւղէն գէպի Ս. աղբերեկ երկարող կնճռոտ կիրճէն, որու խորէն օձապտոյտ կը սողոսկի հետեւակի ճամբայ մը :

Անդրանիկ սաստիկ կը տառապէր յօգացաւէ : Հաղիւ կը քայէր կսթնելով իր զինւորներուն : Բայց չ'ուղեց փախցնել տյա առիթը . և ըսաւ, «Տղաք քալենք» : Իջան ճամբու եղերք և ընտրեցին այնպիսի գիրքեր՝ իրարմէ հետու, որոնք հաւասարապէս կը տիրէին այդ ճամբուն, այնպէս որ կարելի չէր որ անցորդ մը վրիպէր գնդակէ : Անդրանիկ և իր մարդիկ անտեսանելի էին ժայռերու եւ ծառերու ետեւ :

Ամէն կողմ լուծիւն կը պատէր, խորունկ ահաւոր խաղաղութիւն մը կը ծանրանար կիրճին մէջ :

Լսուեցաւ ձիերու քալումը քին դոփիւնք :

Քիւրտ ցեղապետը իր ամենէն հումկու տասներեք կամ տասներորս ձիաւորներով կը քայէր . . . :

Խալիլ հեծած էր զօրշ գրաստի մը վրայ , գեղեցիկ էգ մը , զոր բռնի առած էր Սասնոյ կօր գիւղի Ռէս Խըջօ Արէի ձեռքէն :

Խօսակցելով կերթային և կը խօսակցէին ֆէտատայիներու հանդիպելու հաւանակութեան մը վրայ , այնքան կասկածանքով որ՝ խալիլ կը ջանար քաջալիբի կը ժարդիկը , և կը յոխորտար թէ ոչ ոք պիտի յանդգներ իր դէմնը : Անդրանիկ ո՞վ կըլլար . . . երանի թէ հանդիպեր իրեն անգամ մը . . . :

Խօսակցութիւնը բաւական բարձր ձայնով էր , ըստ լեռնայիներու սովորութեան և հետեւորար յատկօրէն կը հասնէր Անդրանիկի ի ումբին : Խալիլի հեծելախումբը կամաց կամաց կը հասնէր այն կէտերուն ուր Հայ ֆէտայիներ բռնած էին իրենց դիրքերը . . . :

Անդրանիկ տուաւ նշանը՝ և ահա գնդակ մը սուր սուլինով յանկարծակի բերաւ յոխորտապանծ ցեղապետ :

Գնդակներ յաջորդեցին իրարու : Խտոնչտըկեցաւ Խալիլին հեծելախումբը նեղ ճամբու վրայ և խոյս տուաւ : Խալիլ ինկաւ ձիէն . . . :

Անդրանիկ դուրս եկաւ իր թաքստանոցէն : Իր տղերք վաղեցին և ցեղապետը բերին Անդրանիկի առջեւ :

Արիւնարբու գազանը չէր ուզում շփոթում և չուարում ցոյց տալ : Իր բազմանքին համաձայն դէմ դէմի եկած էին Անդրանիկի հետ , և ինքն ինկած էր Անդրանիկի ձեռքը . . . :

Անդրանիկ հրամայած էր չ'սպաննել ցեղապետը հրացանի գնդակով , որպէսզի այդ գազան Քիւրտը հի-

անալի առիթ մը ունենար յստակօրէն սովորելու իր մահապարտութեան պատճառները :

Անդրանիկ անմիջապէս իր զինւորներով կազմեց գատական ատեան մը :

Անդրանիկ հայերէն հարցումներ ուղղեց ռճրագործին իրրե գատաւոր, և Արթին Չափուշ որ սքանչելի կը խօսէր Խալիլի յեղուն՝ Քրտերէնի թարգմանեց :

Հարցումորձը գրեթէ սա բառերով տեղի ունեցաւ :

Պրշարի Խալիլ դո՞ւն ես :

—Հորէ, էզրմ, (այո ես եմ) պատասխանեց թաւարգուած գազանը :

Անդրանիկ ծակող շնչտով մը յարեց խորհրդաւոր հերպով :

Ուրեմն սպաննուած Սերոբի գլուխը կտրողը դուն ես :

—Խալիլ չի պատասխանեց : Սոսկում կար այդ հարցումին մէջ :

Ազրիւր Սերոր եղբայրական գաւաճանութեան մը զոհուած էր, և այս Քիւրտ գազանը մեռած քաջի մը գլուխը կտրելով զրկած էր Մուշ, և թիւրք բարեխնամ կառավարութիւնը ցիցի գարնելով Հայ քաջին գլուխը խալտառակած էր զայն Մշոյ փողոցներուն մէջ սարսափեցնելու համար Հայ ժողովուրդը և Հայ Ֆէտայիսները, և ահադին ցոյցերով և ազմուկներով զրկած էր ցցահար գլուխը մինչև Պիթիա, ճիշտ տեղապահ Բաբգէն Վարդապետի Մուշ հասնելէն օր մը առաջ :

Պիթիաի մէջ ալ Սերորին գլուխը խալտառակուելէ ետքը յանձնուած էր առաջնորդարան, և Զիլինկիրեան Եղիշէ Վրդ. գիշերուան յուրթեան և մենութեան մէջ թողած էր զայն աղօթքով և օրհնութեամբ :

Քաջութիւն մը չէր Խալիլի համար մեռած մարդու մը գլուխը կտրել... Եւ այս է պատճառը որ

Անդրանիկին հարցումը կապարի պէս մխուեցաւ իր ուրաւը և չկրցաւ պատասխանել, և սկսաւ վար նայիլ խուսափելով Անդրանիկի կորովարիւր և վրիժադայտ նայուածքէն :

Անդրանիկ յարեց ատի առանց սեփհակաւն հոգիի վրդովմունքով :

Տալուորիկի Զբաղանք քաղին մեջ քաննեօրը Հայկի-նեքն ու փոքրիկները, նոյնպէս գիւղին 75 քառեկան ծե-րունի Տ. Պետրոս Քահանան սպաննողը դո՞ւն ես :

—*Խալիլ պապանցած է . . . :*

Եւ 43 ժամ ետքը այդ սպաննուածները իրենց գե-րեզմաններէն դուրս հանուով, Ռէս Մակարի քան մեջ ասոնց՝ վրան 170 խուրց խոտ դիզելով այրողը դո՞ւն ես :

—*Խալիլ գլխիկոր է . . . :*

Անդրանիկ գտպելով իր գայրոյրը աւելի խիստ շեշտով յարեց, ըսէ Հեթինք գիւղի եօրը Հայ երիտա-սարդները բռնող եւ քեւերը կապած նըռնայ գոմին ներքեւ՝ գետի մեջ սպաննողը դո՞ւն ես :

—*Խալիլ քարացած է , ոչ կրնայ նայիլ դատաւո-րին երեսը՝ ոչ ալ խօսիլ :* Իր ոճիրներուն այսքան ճշգրիտ տեղեկագրէն ապշած ընդարմացած է :

Անդրանիկ . իր յուզումներու վեհագոյն թափով՝ գոռաց :

Ըսէ՛ , որոնք են այն Հայ դաւաճողները . որ կը դործակցին քեզի :

Խալիլ այս վերջին հարցման հարուածին տակ թօթօ փեց իր թմրութիւնը , և չ'ուզեց վատան ալ այս վերջին պահուն , և իր դործած բոլոր ոճիրներու արիւնոտ խորհուրդներու հեռապատկերէն խորասուզ-ուած՝ հատիկ հատիկ խօսքերով արձակեց իր մահալը՝ ճիւղը :

—Պէսէ պէսէ լօ՛, բռղու լեմու քեմամ պու.

(ալ հերիք է հերիք, գործս լինցաւ) :

Հայ ֆէտայիները քաշելէն տարին մարդասպան քիւրտը՝ Սասնոյ Հայոց սարսափը. Մարնիկայ սարը և գլխատեցին զինքն խաչառաշ ըսուած տեղը, և գլուխը բերին Սասնոյ Տավրնէ գիւղը : Եւ այն անարգանքը և խայտառակութիւնը՝ զորս ինքը ըրած էր Աղբիւր Սերոբի գլխին՝ հատուցման օրէնքով անցուցին Խալիլի գլխէն : Խալիլ քաջութիւն ունեցած էր մեռելի գլուխ մը կտրել, Հայ ֆէտայիներ իր գլուխը կտրեցին ողջ ողջ, իր իսկ մահաովճռով :

Խալիլին շնորուած մէծիտիյէ նշանը, շան ճիտէն կախեցին : Այդ նշանը կը պահուի մինչև հիմա Ժէնէվ... :

Խալիլի գրպանէն ելաւ տասներեք հատ Հայու կընիք :

Անդրանիկ թէև յօղացաւ ի տառապանքներու մէջ՝ վերադարձաւ իր տեղը զուարթ և հոգեկան կորովով, մասնդ ի արդարութիւնը տեղը բերուած էր գերադոյն արդարութեամբ :

Հայակեր քիւրտին գլխատումը ափիբերան ըրաւ Մշոյ թիւրք կառավարութիւնը և պահ մը խաղաղութիւն բերաւ խոչտանդուած Սասունի :

Սուլթան Համիտ բռնկած Անդրանիկի նոր քաջագործութիւններէն, խտացուց իր արիւնոտ հրամանները : Կառավարութիւնը ձեռնարկեց Սասնոյ բնական բերդերը ամրացնել արուեստական ամրոցներով, կանոնաւոր և անկանոն զինւորներու զուգեր մագլցեցին Սասնոյ սարերն ի վեր : Պիթլիսի վալին Հիւսէին էֆ. աւելորդ մօի զանդուած մը Մուշ եկաւ Անդրանիկի հետապնդումին հսկելու համար շատ մօտէն : Զինւորական հրամանատար Ալի փաշան մխրի-

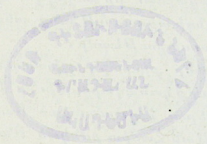
ճեցաւ Ստոնոյ կածաններուն մէջ և ամէնքն ալ վերադարձան ձեռնունայն և զլխիկոր:

Անդրանիկ աներևոյթ զօրութեան մը թեւերուն տակ թռաւ սարէ սար, ձորէ ձոր, ժայռէ ժայռ ինքնավստահ՝ արդարութեան հաւատքով և բարձունքներէն դիտեց բռնապետ կռուավարութեան մը զինւորներուն թափառումները Հայ Աշխարհի այն անկեան մէջ. որու խութերը և ժայռերը ահ ու զող կուտան ոճրագործներուն:

Բ.

ՎԵՐՉ

947

~~11~~
36697

A $\frac{11}{157153}$

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

- 1.— Յուշեր եւ հօքեր Ս. Երուսաղէմէն,
Պոլսէն եւ Դամասկոսէն: 7.50
- 2.— Նկարագրութիւնք Երուսաղէմի, Հալէպի,
Դամասկոսի եւայլն: (Սպառած)
- 3.— Նոյնը յաւելեալ եւ նոխացեալ: 7.50
- 4.— Քրիստոս եւ Մովսէս: 6.
- 5.— Յիշատակներ Բաղդէի առաջնորդու-
թենէս եւայլն: 12.
- 6.— Արձագանգ Ազգ. զանազան անցուդարձերու 20.

ԳԻՆ 7 ՂՐՇ. ԵԳ.

ԳՍԱ Գիմնարար Գիտ. Գրադ.

220057153